

Людмила ЧИЖОВА

---

*Світлій пам'яті мого чоловіка
ЧИЖОВА Івана Федоровича*

**ІЗ ГЛИБИНИ
НАРОДНОЇ КРИНИЦІ**
(легенди, казки та перекази рідного краю)

**Миколаїв
2003**

УДК 84 (4УКР)6-5КР

Ч-59

ББК 82(477)-1

Р е ц е н з е н т и :

Н. Огренич, зав. кафедри, канд. пед. наук, голова обл.
об'єдн. ВУТ «Просвіта»;

Л. Хлопинська, директор Миколаївського обл.
краєзнавчого музею;

І. Береза, канд. філ. наук, доцент кафедри укр. л-ри
Миколаївського держ. університету.

Книга видана на замовлення Миколаївського обласного об'єднання
Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка та
кафедри мовно-літературної освіти МОШПО.

Фото на обкладинці О.О.Кремко.

Чижова Л.Я.

Ч Із глибини народної криниці: Легенди, казки та перекази
рідного краю.— Миколаїв: ПП Гудим І.О. 2003. —124 с.

ISBN 966-96187-4-6

Повернути народові його живосильні джерела - така прелюдія книги. В ній зібрані легенди, казки та перекази, що складені в нашій регіоні у давні часи та збережені до сьогодні.

Рекомендовано як навчальний посібник для учнів загальноосвітніх шкіл та студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів.

Пропонуємо використовувати вчителям української мови і літератури під час проведення уроків з літератури рідного краю.

© Л.Я. Чижова, 2003.

Народна бузька капела "Кобзарський передзвін".

*А струни бандури
Сміються і плачуть,
В них наше минуле
Озветься неначе,*

*І ділиться болем,
І душу лікує.
Хто серцем багатий,
Той спів цей почує.*

РОЗМАЇТИЙ ВІНОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Культура північного Причорномор'я потужним потоком вливається в цілющу ріку, що живить наші душі вірою у невмирущість українського народу.

Наша миколаївська земля є свідком становлення й розвитку могутньої скіфської держави та еллінських держав-полісів, які залишили нам велику і неповторну культурну спадщину, про яку ми можемо дізнатися хіба що із спогадів античних літописців, істориків, письменників.

Досі не вивчений і не розкритий у повному обсязі величезний пласт із історії козаччини у нашому краї. А чи можемо ми стверджувати, що кожен із нас знає календарно-обрядові, родинно-побутові, історичні, жартівливі, сатиричні, танцювальні народні пісні своєї місцевості?

Не можна бути справді інтелігентною людиною, не знаючи історії і культури свого рідного краю.

Наш Північночорноморський край органічно влітається у розмаїтий вінок української культури запашною квіткою творчості наших письменників-земляків, імена яких повинен знати і пишатися ними

кожен із нас. Серед них і ім'я Людмили Чижової з її книжкою «Із глибини народної криниці».

Відтворити сторінки ще не забутого минулого у його найрізноманітніших проявах та зберегти безцінні уроки історії і культури нашого народу для майбутніх поколінь - така мета і призначення цієї книжки.

Наша миколаївська земля надзвичайно багата на історичні пам'ятки. Майже кожен будинок, місцевість, річечка чи лісок цікаві живими фактами й можуть збагатити історію і культуру свіжими поглядами, викладеними в поетичних рядках Людмили Чижової.

«Пам'ять людська - то глибока криниця», - стверджує авторка цієї книжки.

Естетичне виховання найтісніше пов'язане з культурним життям кожного народу. З одного боку, воно є відображенням культурного прогресу нації, її традицій, звичаїв, а з другого - воно стимулює розвиток культури народу, активно впливаючи на створення нових духовних цінностей, підтримує і посилює інтерес до творів мистецтва, пам'яток історії та культури народу, до його національних звичаїв і обрядів.

Саме твори про різні місця стануть поштовхом до відтворення історії та культури рідного краю.

Поезії Людмили Чижової допоможуть нашим землякам встановити розірвані, пошматовані часом зв'язки з минулим, повернути забуті народні легенди, переосмислити події і факти історії рідного краю.

Особливо цінна для молоді ця книжка тим, що події описані про відомі нам факти, рідні місця. Це і Мар'янкіна гора, що в Корабельному районі, і козак Мамай родом із Мигії, і події, що відбувалися на Кривоозерщині, Братщині, Березнегуватщині.

Кожне слово в книжці Людмили Чижової глибоко проникає в душу і свідомість юних читачів, викликає жагу нестримного пізнання і, що найголовніше, спонукає до зацікавленого діалогу.

Людмила Чижова події минувшини вдало поєднує з наболілими проблемами сьогодення, заглиблюється у болючі й актуальні проблеми суспільного життя, звертається до минулого як до своєрідного уроку, що береже від помилок у майбутньому, використовує кожну добру нагоду торкнутися народознавчих питань. З огляду на це надає перевагу таким

важливим культурологічним темам, як роль Батьківщини, рідної землі, оселі, родини, матері, пісні, високих моральних якостей, національної героїки в житті українців.

Пропонована книжка нашої землячки допоможе юним читачам дійти до джерел нашої культури, щоб зрозуміти її глибину й красу. Бо як можна бути байдужими нашим молодим землякам із Дорошівки чи Новогригорівки на Вознесенщині, коли проповідується така мудра казка про трьох синів. Хіба не пишатимуться своїми земляками школярі із селища Трикрати, читаючи про 22-х червоних партизан.

Уважний і вдумливий читач, можливо, помітить розмаїття версій про факти і події, що відбувалися на його малій батьківщині, але кожна композиційна одиниця цієї книжки пов'язана з іншими спільною ідеєю, відповідним тематичним спрямуванням - джерела національної самосвідомості, витоки національної культури, любов до рідного краю, оселі, родини, землі, де народився і пройшло дитинство.

І я, глибоко поважаючи цю прекрасну людину, справжнього патріота України, думала і думаю: дай нам, Боже, більше таких чудових земляків. То будьмо багаті не лише матеріально, а й духовно.

Світоглядною основою наших пращурів завжди була вірність своїй духовній суті.

Важко і даремно говорити про економічні здобутки, не досягнувши здобутків духовних. І, можливо, саме тоді збудуться пророчі слова Нострадамуса:

«Гряде новий, стократ привабніший
Звичай старому бусурманському
На зміну. Де мова тішить слух,
Там Борисфенів край. Початок
Здвигає покладе, злама рутину».

Припадемо серцем до життєдайного джерела - народної творчості, знайдемо стареньких бабусь і дідусів, котрі ще пам'ятають про давніші події, знають старовинні пісні, легенди, перекази, обряди і звичаї. Занотуймо їх спів та розповіді, поки ще є живі свідки нашої історії і культури.

*Надія Огренич,
завідувач кафедри мовно-літературної освіти МОШПО, кандидат*

*педагогічних наук, голова обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» ім.
Тараса Шевченка.*

КУТОЧОК РІДНОЇ ЗЕМЛІ

Рідний край - це саме той куточок землі, де ми народжуємося, живемо, де наповнюємося батьківським теплом і материнською любов'ю, де природа насичує цілющою силою, а душі твоїй любо і затишно. І саме тут ми вчимося у предків всепереможному добру, яке завжди врятовувало світ.

Про нього розповідають легенди, казки та перекази, викладені у віршах члена Національної Спілки письменників України, лауреата обласної премії імені Миколи Аркаса Людмили Яківни Чижової. Вони збуджують нашу пам'ять «про біль і щастя України», родинні витоки південнобузьких берегів, зберігають «води живої джерело» та наповнюють тонким струмом душі і таланту криницю історії рідної Миколаївщини.

*Людмила Хлопинська,
директор Миколаївського обласного краєзнавчого музею, лауреат
Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка.*

СЛОВО ПРО НОВУ ЗБІРКУ «СТЕПОВОЇ ПТАХИ»

Поезія Людмили Яківни Чижової належить до тих мистецьких Явищ, які здатні зберігати і примножувати в душах читачів любов, добро і чуйність. Загальнолюдські ідеали і українська ментальність гармонійно уживаються в її книжках як для дорослих, так і для малечі.

Звертанням до почуттів, породжених теплом рідної домівки, красою природи Прибужжя, історичною пам'яттю, вона, за великим рахунком, працює на зміцнення і розвиток національної самосвідомості громадян України. Тому-то і попередні збірки поетеси не залежуються на полицях книгарень і користуються популярністю серед широкого кола читачів, зокрема школярів, студентів, викладачів-філологів, учителів-словесників.

Усім, хто цікавиться українськими звичаями, повір'ями, фольклором, культурою рідного краю, твори Л.Чижової дарують доторкнення до глибоких патріотичних і етичних почуттів.

Нова збірка поезій письменниці увібрала в себе кращі набутки поетичного доробку щодо мотивів із народних джерел - легенд, казок, переказів про наш сонячний південнобузький край, що досить промовисто озвучено в епіграфі: «Нехай же ясно квітне наша мова в піснях, легендах, у віках!».

Перший розділ книги являє собою опоетизований світ відомих людей, долею пов'язаних з Миколаївщиною. Йдеться і про легендарні імена - Мамаю, Пугача, про героя-лицаря Івана Мазепу, і про дійсних, ушавлених працею, чуйним серцем, творчістю - вчителів В.Халипенка, Дашу Василівну та нашого славного просвітника Миколу Аркаса - автора опери «Катерина», про срібний голос вчительки від Бога, лауреата обласної премії імені М.Аркаса К.Ф.Прокопенко. І як світла пам'ять, данина молодим літам, що пройшли в Щербанях, поетичний портрет Миколи Миколайовича Рябошапки - «Легенда про лісника».

Наступний розділ «Ми матір називаємо святою» промовисто сам

за себе говорить в акцентації долі жінки-матері, бабусі, стосунках між матір'ю та донькою. Крізь поетичні картини казки для синів, легенди про те, як мати зозулею стала, проглядає добра аура письменниці, яка прагне через збереження традицій, за допомогою уснопоетичних сюжетів, мотивів зміцнити почуття взаємоповаги, любові, обов'язку між членами родини. І у виносках, у коментарях читаємо, наприклад, таке: «Герої цієї казки проживали в селах Дорошівка та Новогригорівка Вознесенського району до 1980 року». І цей документалізм не пеує ліричного сприйняття казки чи легенди, а, подібно до маргінальних записів у давньоукраїнських літописах, наголошує на достовірності, авторитетності змісту, на значимості факту, на конкретиці образу.

Щодо останніх двох розділів, то в них ми зустрічаємося з любов'ю до нашого місця побутування, де ми є і мусимо бути щасливі на берегах річок свого дитинства.

Людмилі Яківні вдалося мотиви і образи давніх українських легенд та переказів про річки півдня України, зокрема Миколаївщини, перечарувати, зінтерпретувати для сучасного читача, наблизити до сприйняття людини, яка живе в реаліях жорстокого техногенного світу. До того ж автор не забуває вказувати конкретні джерела, звідки вона черпала фольклорний матеріал, людей, які зберігали, попри всі заборони і забуття, народну поетичну історію

А вже коли мовить авторка слово про квіти, то це пісні - веселі та сумні, закличні і філософсько-етичного характеру. В цих поезіях оживають терпкі пахощі південних степів, краса і барвистість квітників біля родинного гнізда, сподівання на диво, яке, за легендами, несе в собі зілля - окраса життя.

Тож зустрічай, читачу, нову збірку, виспівану душею і серцем талановитої нашої землячки.

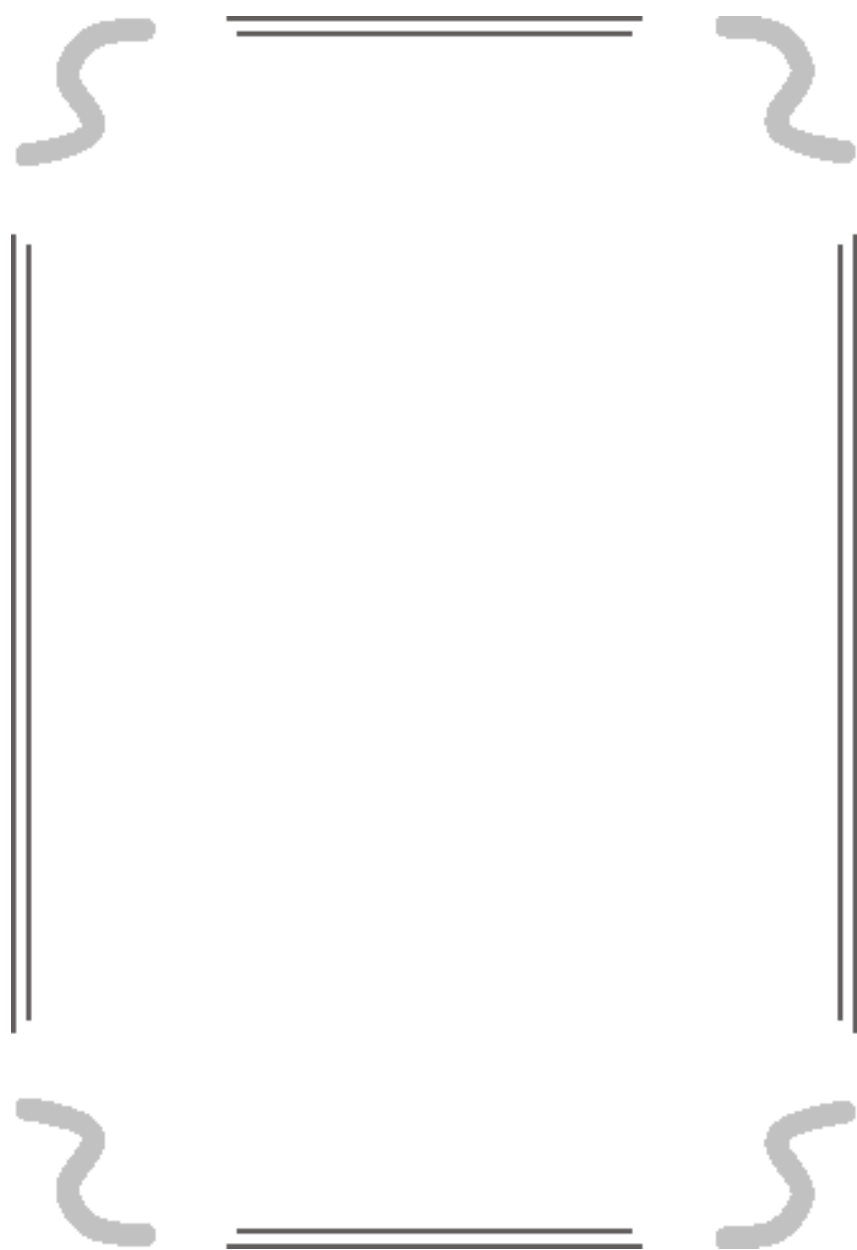
*Інна Береза,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри української
літератури Миколаївського державного університету.
Київ-Миколаїв.*

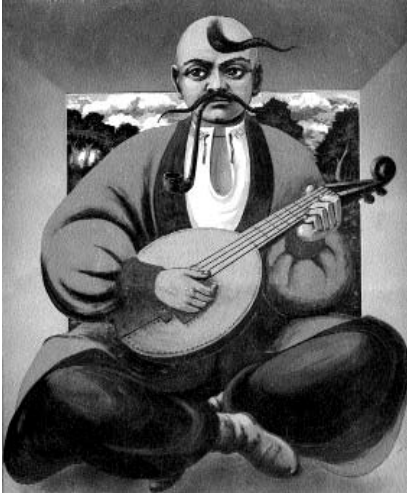
*Нехай же ясно квітне
Рідна мова
В піснях, легендах, у віках.*

ЛЮДИНА СВІТИТЬСЯ ЗОРЕЮ, АЖ ПОКИ ПАМ'ЯТЬ НЕ ЗГАСА ПРО НЕЇ

"КВІТКА-ЗОРЯ". Ірина Теленко (вчитель ЗОШ №24, м. Миколаїв).

Козак Мамай.

КОЗАК МАМАЙ

*Козак - душа правдивая
(народний вислів).*

А що козакові
Шовковії шати?
Йому ні до чого
Багаті палати,
Бо доля козацька -
То світ наш широкий,
То степ наш та воля.
Він вільний, як сокіл,
Самотній - затужить,
В гурті - заспіває.
Кінь, вірний товариш,
В дорогу чекає.
Ворогові в битві
Не покаже спину,
І ніяка сила
Його не зупинить.
Козак після бою
Рани перев'яже,
Під зоряним небом
В степу спати ляже.

*Козак Мамай
(невідомий художник
XIX ст.).*

ХТО Ж ВІН, КОЗАК МАМАЙ?

Хто ж він, козак Мамай -
Одвічний мандрівник,
Шляхетний лицар
Чи самітник-старець?
Хоч не один вже ним
Людський прожито вік,
Та вічно має лише сорок літ, -
Бо у легенду не підступить старість.

В сільських оселях
На вхідних дверях
Його портрет
Змальовано повсюди.
І кожен раз,
Заходячи до хати,
Шапки знімали
І вклонялись люди.

Під ним своя земля,
Над ним високе небо,
Довкола рідний степ,
А він - посередині.
Усього болю
Не вміщає серце -
За кожную бідну
Незахищену людину.

Журба невиспівана
Всіх його пісень -
Душа козацька
В них завжди нуртує.
І раз у раз
Його складне життя
На лезі гострої шаблюки балансує.

Він бивсь за те,
Щоб час прийшов новий
І щоб розквітла
Ненька-Україна.
Хоча у кожного
Своя ясна зоря,
Та сонечко для всіх
Одне-єдине.

Козак Мамай
(невідомий художник
XIX ст.).

БИЛА ЖИТТЯ ("Характерник")

Насіли вороги з усіх сторін,
Вдалось-таки Мамаю подолати,
У кам'яницю кинули тісну,
На другий день призначили до страти.

А кам'яниця - лише мури й грати,
І стіни, закіптюжені віками.
В них чорним в'ївся тютюновий дим
Від люльок, викурених козаками.

Напевне, їх чимало тут було,
Чекали всі останньої години.
Хвалились ляхи, що іще живим
Не вийшов з кам'яниці ні єдиний.

Вузесеньке віконце десь вгорі,
І промінь - ледве темінь пробиває.
Не вірилось Мамаю в час лихий,
Що до життя дороги вже немає.

Ні! Ні! Він щось придумає таке,
Що вороги не раз іще згадають,
Бо недаремно "характерником" його
Всі добрі люди здавна називають.

В кишені шильце він знайшов мале,
Котре не встигли, в спішці, відібрати,
На закіптюженій старій стіні
Став гілку калинову вишкрібати.

У захваті великім малював.
І так Мамай любив життя та волю,
Що квітка калинова ожила,
Пелюстки стала осипати долу.

Він захопився витвором своїм,
Усьому дивувався, мов дитина.
Життя водило руку Мамаю,
Все шильцем стінку шкрябав безупинно.

Так дуже скучив за своїм конем -
Добрян його не раз виносив з бою.
У пам'яті він друга воскрешав,
Всім серцем кличучи з великою жагою.

Ось око виникло на стінці із п'їтьми
І блимнуло: велика сила вміння,
Лиш вивела рука на шиї гриву -
Вона затріпотіла з нетерпінням.

Передні ноги змалював - і враз,
Басуючи, - затупали, заграли.
І чорний кінь із гривною, як сніг,
Став перед ним, немов на п'єдесталі.

Забув про смерть Мамай, про все на світі.
Він поспішав, бо вже світати стало.
А за вікном зацюкали сокири
На шибениці, де скарати мали.

Біля дверей загупала сторожа,
Ключі ніяк в замок не попадали,
Відкрили кам'яницю і залякли:
Такого дива ще вони не знали.

В'язень останнє заднє копито
Домалювати встиг, хоч без підкови.
Кінь заіржав і виніс Мамаю.
Усі кричали: "Чари! Чари! Змова!"

Лиш охоронець встиг у Мамаю
З ноги зірвати чобота старого.
Сміялись люди, бо повісили, на жарт,
На шибениці чобіт замість нього.

*«Козак Мамай» на Майдані Незалежності
(скульптор Валентин Зноба).*

НА МАЙДАНІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Увібрав у себе
Він усі віки,
Увібрав у себе
Всі козацькі долі.
...Сидить козай Мамай,
А поруч кінь баский, -
Як символ вірності,
Як символ волі.

А біля нього
Діти гомінкі
Все обіймають
Коника за гриву,
Для них сьогодні
Квітне цілий світ
Й попереду життя,
Так віриться, щасливе.

Сидить козак Мамай,
Торка бандури струни.
Людьми вирує
Незалежності Майдан.
І всі веселки
Позбирав докупи
Це різнобарвне сонечко-
Фонтан.

Легенда нині складена нова,
Бо люди завжди
У хороше вірять:
Що хто торкнеться
Гриви у коня,
Той щастя матиме
В житті неміряно.

Одна з легенд стверджує, що козак Андрій Мамай родом з нашого Побужжя. Літописець Іван Філіпович, священник села Мигія, писав, що в XIX столітті в селі Любомирка жив церковний сторож на прізвище Мамаєнко, який впевнено розповідав про походження свого роду від Мигіївського Мамає. Мамаєнко приїжджав на батьківщину в Мигію з єдиною метою - відвідати острів, названий йменням його знаменитого предка.

**З архівних матеріалів історика-краєзнавця
Володимира Халипенка.**

БЄСКИД ПУГАЧА

Гнав гонець коня із Гарду
Аж на Січ, до кошового,
Щоб для Пугача привести
Запорожців на підмогу.
Бо він з сотнею своєю
Рубав дикій Орді крила,
Котра хмарою з-за Бугу
Сараною налетіла.
Вже від трупів тих ворожих
Вся земля навкруг зчорніла,
І у січі цій смертельній
Сотня дуже поріділа.
Крикнув Пугач: "Всім до Бугу!"
Повернули хлопці коней -
І у захваті шаленім
Кинулась орда в погоню.
Пугач з хлопцями - на скелю...
І вже коней розпашілих,

Що летіли у безодню,
Стримати ніхто не в силах.
Над своїми і чужими
Розлилися хвилі Бугу.
Лиш паролем залишився
Клич козацький - "Пугу-пугу!".
Так до нас дійшла легенда,
Що давно вже люди склали,
І на згадку про героїв
"Бескид Пугача" назвали.

Гетьман Богдан Хмельницький.

ЛЕГЕНДА ПРО ВЕЛЕТЕНСЬКИЙ ДУБ

Ішов Богдан на Запорізьку Січ
Та вів полки зі славного походу,
І неглибоку Кодиму-ріку
До нас в село він бродом переходив.

І хлібом-сіллю зустрічав народ
Тут гетьмана, мов батька дорогого,
Свої надії, радість та любов
З шанобою несли усі до нього.

І запитав Хмельницький у селян:
Яка потрібна нині допомога?
Зарадити сьогодні може він,
Бо завтра зранку - знов дорога.

- Он бачиш, батьку, по той бік ріки
Поселення? Живуть там злі сусіди.
Ми терпимо щодня тяжку наругу,
Від них усі незгоди наші й біди -

То коней перегонять з пасовищ,
У косовицю пшениці підпалять,
То вулики з роями розіб'ють, -
Ведуть себе вороже і зухвало.

Тож просимо: від ляхів захисти,
Бо Хмеля все-таки вони бояться,
Провчи їх так, щоб не кортіло більш
Ніколи вже сюди їм потикатися.

І гетьман декілька своїх полків
Послав. Ті клятих ляхів розтрощили,
Щоб знали, що за цим малим селом
Стоїть великая козацька сила.

Вклонились люди низько до землі,
Від серця широко дякувати стали.
І вже, як військо піднялося у похід,
Старійшини у Хмеля попрохали:

- Лиши на згадку, батьку, щось таке,
Щоб і онуки наші пам'ятали,
Якою міць козацькая була,
Яких земля героїв шанувала.

Нагнувся гетьман, взяв біля ноги
Гладенький жолудь, в землю посадив
Живий дарунок на усі віки,
Водою з Кодими-ріки полив.

Сказав сельчанам, що на місці цьому
Велике й сильне дерево зросте, -
Таке міцне, як запорізьке військо,
Легенду люди ще складуть про те.
І з часом велетенським виріс дуб,
Усі святиною його вважали,
Легенди тут складали кобзарі
І подорожні перепочивали.

Давно вже всох Кривоозерський дуб,
На місці тім ясні буяють квіти.
З тих пір минуло триста тридцять літ,
Та в поколіннях цій легенді жити.

*Записано О.Трубаченко
за матеріалами Кривоозерської ЗОШ №2.*

Гетьман Іван Мазепа.

ГЕТЬМАНОВА БАЛКА

(на Бендери)

Пригнічений недугами й літами
Мазепа від погоні брів степами.

А лихо слідом йшло за козаками
Сухими і палючими шляхами.

В глибокій балці зупинили коней,
Перепочити стали від погоні.

І козаки на цьому роздоріжжі
Своє немудре познімали збіжжя.

Щоб повечеряти, багаття розіклали,
Без слів просту вечерю позбирали

Та й повалились стомлені та сонні,
Забувши про поразки і погоню.

І навіть вечір не приніс спокою,
Зухвалий місяць став над головою.

А гетьман мовчки із трави постелю
Собі тверду і таку звичну стелить,

Рушницю в головах поклав,
На сон молитву прочитав.

Дозорні розмістились на кургані,
Сон чатували гетьмана до рання.

Лице Мазепине холодне і бліде.
Надіється: засне, і біль пройде.

Та сну нема. В наметі стогне Карл -
За віщо Бог на старості скарав?

Були ж роки у славі та коханні,
Було багатство і було єднання

Тих козаків, що гетьмана любили,
Було здоров'я та чимало сили.

А нині - купка вірних відчайдухів
Тікають з краю рідного щодуху,

Та незрадливий Орлик, що не кинув
Його, немічного, в лиху оцю годину.

А вранці знову осіддали коней,
І далі їх недобра доля гонить

В Туреччину. Хіба лише його вина,
Що відчиняє двері чужина,

Що ця земля прийме його у себе.
І болісно чуже всміхнеться небо,

Коли йому закриє Орлик очі.
Але ще прийде час його пророчий...

І не було у серці каяття,
На цей Олтар не шкода і життя.

Було бажання сильне і єдине -
Щоб не стогнала ненька-Україна,

Бо він жадав одну лиш нагороду:
Назавжди волю українському народу.

Промчав Мазепа, а за ним услід,
Уже без нього, - цілих двісті літ.

По ньому поминальні били дзвони
Й попи анафему кричали із амвону.

Гетьманова балка, Гетьманів курган - знаходяться на лівому березі Бузького лиману на південь від Руської коси. Назва пішла від табору гетьмана Івана Мазепа.

В 1709 році через село Вітовку проходив останній шлях Мазепа.

Вітовка: з 1780 року - Богоявленське; з 1961 року - Жовтневе (нині Корабельний район).

*Пам'ятник Т.Г.Шевченку в м.Миколаєві
(скульптор Ганна Ковальчук).*

ПРОРОЧИЙ ГОЛОС КОБЗАРЯ

Пророчий голос Кобзаря
З часів далеких і донині
Про волю вольную співа,
Про біль і щастя України.
Ім'я Тарасове святе
В молитву-пісню переллється
Та у серцях всіх поколінь
На віки вічні зостається.
Його пророчії слова
Одвічно совість нашу будять,
Любов'ю сповнені, звучать:
Та ж схаменіться, будьте люди...

*Альтанка Аркасового джерела
(художник Віктор Москаленко).*

АРКАСОВІ ДЖЕРЕЛЬЦЯ

*До 150-річчя від дня народження
Миколи Миколайовича Аркаса.*

Кажуть люди, в добрий час
Віднайшов три джерельця Аркас.

Ті в степу за селом пробивались,
Їх раніше й не помічали.

Він розчистив, надав їм сили,
Дав життя, ніби дітям милим,

Посадив ясени крислаті,
Щоб джерельця оберігати.

Два струмочки ховались в камінні,
Ясени тут сплелися корінням.

А сосновий гайок пізніше
Насадили вже люди інші.

Над третім дашок змайстрували,
Вглиб розчистили, обмурували,

Гарну вирізьбили цямрину,
І стоїть ця криниця донині.

Частенько біля криниці
Сходилися молодиці

Джерельної взяти водиці,
Новинами поділиться.

Мирилися тут сусіди,
Змивали водою всі біди.

І в світлу вони годину
Дякували тій людині,

Що криницю оцю зробила
Та ясени насадила.

У безвість віки спливали,
Джерельця ж не висихали,

Тихесенько жебоніли,
У землю вливали сили.

Спинімося перед джерельцем,
Стане світліше на серці,

Добрим словом не раз згадаєм
Тих, кого серед нас немає.

А джерельця напоять і нині
Натомлену спраглу людину.

*За переказом Дорошенко Світлани, Погорєлова Анатолія, Гойчева
Олександра та Свирси Жені - учнів Христофорівської ЗОШ
Баштанського району.*

Афіша ювілейної прем'єри 2003 року.

*До 100-річчя від дня
першої постановки опери
"Катерина" Миколи Аркаса
в Миколаєві (14 березня 1900 р.).*

КАТРҀСИНА ДОЛЯ

"Я знаю, що все буде гаразд, хоч не задля мене, котрого мало хто зна, а задля нашого великого батька Тараса, безталанна Катря якого з цього часу піде блукати по світу"

(з листа М.Аркаса до М.Кропивницького в Москву).

1. ДВА ОРЛИ

У небі високім
Два орли летіли,
У степу безкрайнім
Сіли, відпочили.
А як розлітались,
Міцно подружили,
Дві долі великії
Навік поріднили.

Щиро побратались
Два ясні талани.
І так долі склались,
Що їхнє братання
І дружба та вірна
Живою водою
Та вогнем осяйним
На все життя стане.

Один став хрещеним
Батьком Катерині,
Отій непростеній,
Що згубила долю, -
Та із серця свого
Чисту та предивну
Мелодію-птаху
Випустив на волю.

Підняв другий в небо
Оперу чарівну
Та поставив у театрі,
Між рівними рівну.
І сталося диво
Для усього світу,
І від часу того
В наших душах світить.

2. КАТРУСІНА ДОЛЯ

(за Т.Шевченком)

Катрусина доля
Пішла по світах...
І тихо за нею
Пісня дівоча:
"Дала мати
Чорні брови,
Дала карі очі".

Так ясно світила
Вечірня зоря
І сльози лилися
У горі дівочім:
"Нащо мені
Чорні брови,
Нащо карі очі?"
А скрипка в оркестрі
Людського буття,
Як скривджена доля,
Від болю кричала:
"Чорнобрива
Катерина
Найшла, що шукала".

Катрусина пісня
Хлюпнула в серця, -
І цілим оркестром
Музиченьки грають.
Цюю пісню
По всім світі
Дівчата співають.

3. НІЧ НАД ІНГУЛОМ

Хотілося з самим собою
Лишитися на самоті,
Відчути мить благословенну,
Що раз буває у житті.
Ця ніч прекрасна і блаженна,
Ця мить висока і ясна,
Над світом загорався ранок,
Буяла на землі весна.
Вкрай розшарілий від бентеги,
Щасливий - світ би обійняв,
Від почуттів, що нуртували,
Велику силу відчував,
Аркас ішов понад Інгулом,
Все уповільнюючи крок,
І музика, мов дивна птаха,
Здіймалась до самих зірок.

Художник
Віктор
Москаленко
(селище
Христофорівка
Баштанського
району).

Аркас Микола Миколайович - блискучий морський офіцер, історик, письменник, фольклорист, композитор, вчений і громадський діяч, палкий патріот свого народу, народився 7 січня 1853 року в селі Стара Богданівка Доманівського району. Значна частина життя М. Аркаса пройшла в селищі Христофорівка Баштанського району.

Помер 26 березня 1909 року в Миколаєві.

Кропивницький Марко Лукич - драматург, режисер, актор, народився 10 (22) травня 1840 року на Кіровоградщині. Дитинство і юність пройшли на Миколаївщині в селах: Дмитрівка Вознесенського району, Козубівка, Олександрівка Доманівського району. Весною 1990 року театр Кропивницького спеціально приїхав до Миколаєва на батьківщину М. М. Аркаса, щоб поставити його оперу "Катерина".

Помер 8 (21) квітня 1910 року.

СПИРИДОН ЧЕРКАСЕНКО
(1876—1940)

СНИ НА ЧҰЖИНІ

*Пам'яті Спиридона Черкасенка -
співця рідного краю.*

Так часто снилися йому
Степи, туманами повиті,
І жайвір у височині
Над шелестом пекучим літа.
І ті стежини родові,
Такі до болю розмаїті,
І ті тополі вікові,
Що росами щоранку вмиті, -
Земля батьків, його земля
На чужині все сниться й сниться,
З того чужинського здаля
Знялась у небо лебедиця.
Йому б злетіть у височінь
І, мов Антей, землі торкнутись,
Та хоч на ту коротку мить
У рідний край свій повернутись.

Черкасенко Спиридон Феодосійович - поет,
прозаїк, драматург, народився 24 грудня 1876 року
в містечку Новий Буг. Помер 8 лютого 1940 року
в Празі.

СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛЬКУ

*Перша вчителька Даша Василівна.
В другому ряду знизу друга зліва -
автор.
Фото 1947р.*

Першій моїй вчительці Даші Василівні

Вчителько моя!
Скільки літ пройшло,
Скільки зим у безвість - ластівками...
Ти завжди мені рідною була,
Ти була для мене ніби мама.

Пам'ятаєш той сорок сьомий рік...
Бігли ми до школи босоногі,
Ти відкрила нам сонця ясний світ,
Спрямувала на свою дорогу.

Вчителько моя!
Крізь усе життя
Провідною ти була зорею,
Пам'яттю моєю, мудрістю була,
Совістю зосталася моєю.

К.Ф. Прокопенко з фольклорним ансамблем «Вербиченька» (село Любашівка Первомайського району).

*Срібному голосу Первомайщини,
лауреату обласної премії імені Миколи Аркаса,
керівникові фольклорного гурту
"Вербиченька", вчительці від Бога
Клавдії Федорівні Прокопенко.*

Живе у нас в селі
Людина світла,
Сухенька і стрімка,
Мов тополина,
Все на ногах
Від ранку до смеркання
І не присяде
Навіть на хвилину.

А на обійсті в неї
Квітнуть ружі
Та чорнобривці
До людей сміються,
І навстіж - двері
Завжди у світлиці,
І гості добрі
На пісні зйдуться.

Куняє бусол
На старому дубі,
А рушники на сонці
Підсихають,
І власних рук творіння -
Вишиванку
Найкраща вчителька
Щоранку зодягає.

В сільраду поспішає
Чи до школи -
З усім селом
Вітається привітно,
В очах ласкавих,
Десь в самих куточках,
Засвітиться промінчик
Ледь помітно.

Землі своєї
Добра Берегиня,
І слово рідне
До висот підносить, -
Її "Вербиченька"
По Україні знана,
А учні всі такі
Дзвінкоголосі.

Любов до неї
У дітей безмірна,
Вона й сама між ними,
Як пташина,
Здіймає руки,
Мов летить у небо,
В прекрасній пісні,
Пісні солов'иній.

Про неї кажуть:
- Це наш "Академік", -
І за порадою
До неї поспішають.
Здається, що вона
З років прожитих
В житті все знає,
Все передбачає.

А нею сходжено ж
Доріг - без міри.
Пісень записано -
Не полічити.
Увесь цей скарб
Від поколінь далеких
У спадок лишиться
Її співучим дітям.

Хто знає,
Той дивується донині
Нев'янучій
Її чудовій вроді,
Коли вона,
Співаючи веснянки,
Своїх пташат
На сонечко виводить.

Її літа, немов
Сріблясті птахи
У вирій, все у вирій
Відлітають.
Та серце б'ється
Молодо і дзвінко,
Ні втоми, ані спокою
Не знає.

Спогади записано від учнів та викладачів Первомайської ЗОШ.

*Де хвиля в берег б'є дзвінка,
Де Буг ясний зоріє,
Розкинулась моя земля,
Моє село - Мигія.*

Володимир Халипенко.

ЛЮДИНА - ЗОРЯ

Пам'яті Володимира Халипенка.

Я їхала до живого...
На жаль, так нерідко буває,
Що кращих людей дочасно
До себе Бог забирає.
Він народивсь, щоб для світу
Відкрити свою Ємигею,
І, долею, вічно бути
Оберегом землі цієї.
Син неньки-землі святої,
Козацького роду міцного,
Життям своїм бив на сполох
До кожного серця людського.
Душа його у тривозі
Із болем до нас кричала
І від людської жадови
Красу земну захищала.
Довічна його стежина
І світла пам'ять не загине.
Він жив серед нас Зорею
З прекрасним йменням - Людина.

Володимир Трохимович Халипенко - викладач Мигіївського технікуму, історик, краєзнавець, який з-під напластувань минулого добував для нас нашу історію.

ЛЕГЕНДА ПРО ЛІСНИКА

*Маленьким правнукам Катрусі та Миколі
великого прадіда Миколи Миколайовича Рябошапки.*

Жив у лігоспі молодий лісник,
Кохався у квітучих ніжних зелах,
Козак із прадіда, кремезний та міцний,
Сам добрий і з характером веселим.

І слава розлетілась навкруги,
Що він уміє з лісом говорити,
Що б'ють джерела з-під його ноги,
Від погляду пробуджуються квіти...

Неподалік розкинулось село -
Там криниці дощенту висихали,
А люди, що жили на цій землі,
Чомусь добра і талану не мали.

І люди там зневірилися так,
Що більш нікому вже не довіряли
Та кращу долю для своїх дітей
В краях далеких і чужих шукали.

Одного дня в його князівство трав
Прийшли гінці з безводної пустелі,
Щоб він людським серцям надію дав,
Життя й достаток у людські оселі.

Кремезний велет з матінки-землі
Живий струмочок випустив на волю,
Розчистив від намулу, віродив,
Полям дав спраглим іншу, плідну долю.

Малий струмочок ширився та ріс,
І люди в ту щасливу світлу пору
Із гордістю хвалились на весь світ
Своїм чудовим Щербанівським морем.

А вітер гонить хвилі срібнопінні,
Пірнають чайки у глибінь сміливо,
Байдарки моря гладь заповнили,
І виріс елінг - це новітнє диво.

Змінилося село - і не впізнати,
Бо де вода, там завжди і життя.
А землі навкруги такі багаті,
Що дерево з голоблі вироста.

Він в цім селі найперше що зробив:
На щастя милим доньці й сину
У себе на подвір'ї посадив
Берізку білокору і ялину.

Оаза серед степу вся в цвіту,
І кавуни під сонцем визрівають,
Так яблуками пахне цілий світ -
В раю, напевне, краще не буває.

Вже односельці із великих міст
Назавжди поверталися додому,
Бо добре там, де ще немає нас,
А бути бідному не хочеться нікому.

Усі яруги та балки глибокі
Він соснами й горіхом засадив.
І люди приїжджали іздалека
Поглянути на диво це із див.

Серед степів на самому осонні
Тендітні приживались деревця,
І голову хилив, мов сонце, сонях -
І чарувала всіх краса оця.

Він щедро хлібом землю засівав,
І пшениці - мов те вселенське море,
Бентежний вітер хвилею гойдав
Цей краєвид величний, неозорий.

Туди, де кабінет був у степу,
Раненько всі з'їжджалися у справах,
Зі сходом сонця він їх зустрічав
Таким знайомим поглядом лукавим.

Йому б іще козацького коня,
Шаблюку в руки і - гайда рубати,
Щоб захистити рід селянський наш
Від кабінетного чинуші-бюрократа.

Бо хлібороб годує цілий світ,
І нерозмінна вічно ця монета,
І як на ниву капле його піт -
Не видно з міністерських кабінетів.

Немов до батька, всі до нього йшли,
Коли біда стояла на порозі.
І, щоб не трапилося, в час любий,
Нікому не відмовив в допомозі.

І про такі в той час незвичні злетити
Знімали фільми, досвід щоб вивчати,
Писали вчені книги, а поети
Пісні складали, що й тепер звучать.

А як кохав дружиноньку свою -
Усміхнену, привітну та чарівну,
І лебединій вірності такій
Здавалося, не було в світі рівних.

Удвох вони летіли крізь життя,
Через всі труднощі. О, доле невмолима.
Але із вірою в прекрасне майбуття
Йй таке коротке, ніби мить єдина.

Вже лебеді - в Щербанівській землі,
Могили їх завітчані барвінком.
Маленький жайвір в небесах ясных
Виводить пісню трепетно і дзвінко.

Життя таке в легенду не вмістити,
Не описати величі людини, -
Коли краса із працею щомиті
Зливаються у подвиг воєдино.

Розповідають люди, що й тепер,
Коли в полях пшениця визріває,
Невидимий він ходить, він не вмер,
І колоски до серця пригортає.

Ногами вріс у поле золотаве,
На грудях сяє Зірка золота.
І про таку людину світла слава
Між поколінь назавжди пророста.

Оберігає він людей і це село,
Їм вижити в наш час допомагає,
Бо хто на світі робить лиш добро,
Того і Бог в житті благословляє.

Багато пролетіло зим і літ,
Вже народився правнучок Микола.
І пам'ять житиме, аж поки буде світ,
І не скінчиться рід його ніколи.

Із спогадів жителів села Щербані Вознесенського району та власних спогадів про довгі роки знайомства з цією чудовою людиною-легендою.

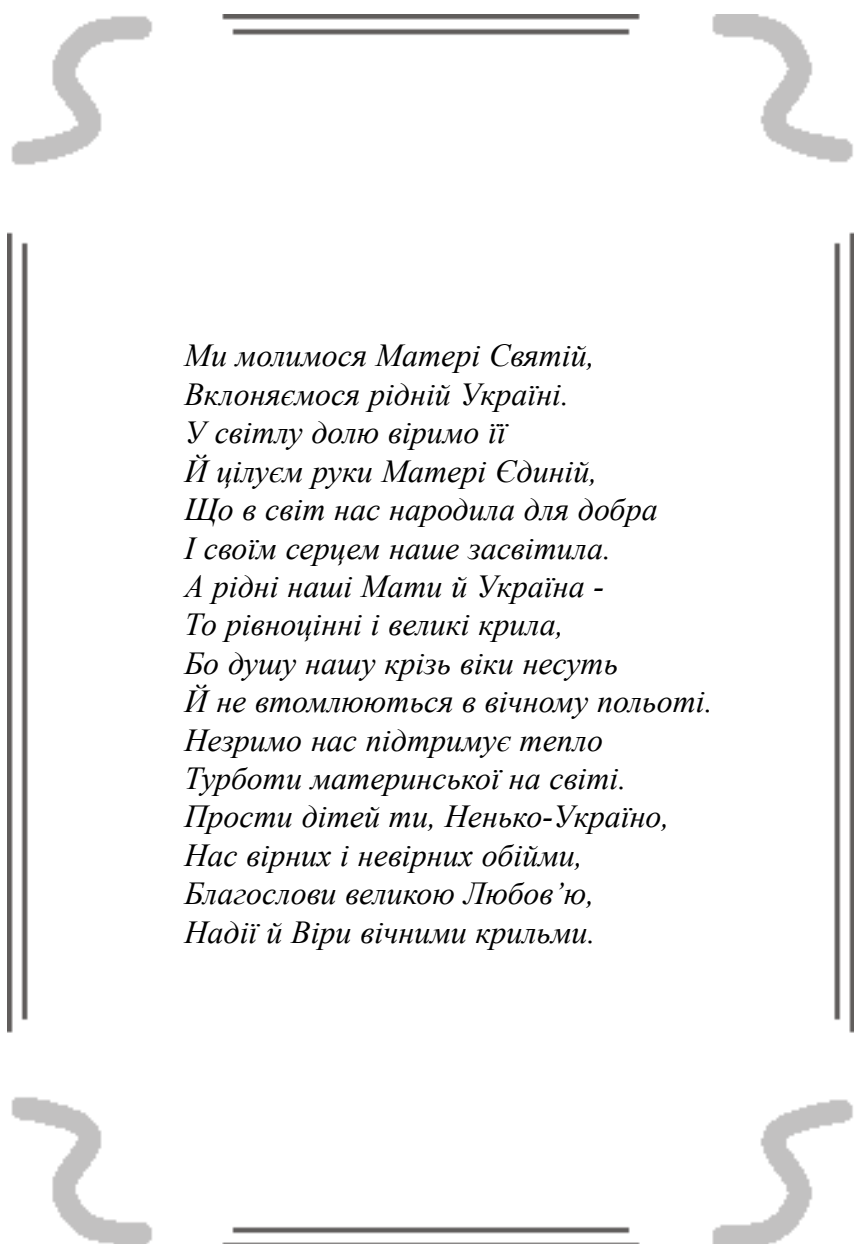

МИ МАТІР НАЗИВАЄМО СВЯТОЮ

"ПОДАРУНОК". Мазюк Сніжана (12 років, м. Арбузинка).

*Ми молимося Матері Святій,
Вклоняємося рідній Україні.
У світлу долю віримо її
Її цілуєм руки Матері Єдиній,
Що в світ нас народила для добра
І своїм серцем наше засвітила.
А рідні наші Мати й Україна -
То рівноцінні і великі крила,
Бо душу нашу крізь віки несуть
Її не втомлюються в вічному польоті.
Незримо нас підтримує тепло
Турботи материнської на світі.
Прости дітей ти, Ненько-Україно,
Нас вірних і невірних обійми,
Благослови великою Любов'ю,
Надії й Віри вічними крильми.*

МИ МАТІР НАЗИВАЄМО СВЯТОЮ

Ми матір називаємо святою,
Хоч німбу і нема над головою,
А є тривога і безмежна втома
Й найбільша радість, коли діти вдома,
Коли щасливі і коли співають,
Якщо здоров'я і достаток мають.
І на коліна стане тільки мати
У Бога долі для дітей благати.
Не приведи, Господь, забути дітям
На цім тривожнім, на цім білім світі,
Що мати перший хліб нам простягає
Й від нас шматка останнього чекає.
Ви з ніжністю до мами пригорніться,
Уважно ви до неї придивіться,
Тоді побачите, як німб той сяє
Над серденьком, спокою не має.

ПОРИ РОКУ МАТЕРИНСТВА

Чи є на світі матері щасливі?
Напевне, є. Та хто - не пригадаю...
Коли з роками все переживеш,
То серце з болю й жалю завмирає.
Бо кожна з нас, як та земля святая,
Свої чотири пори року має.
А рік земний - то наш жіночий вік:
Ще й не жила, а все уже минає.
Дитя вродилось - і весна приходить,
Мов ясна квітка, мати розквітає:
Великим світлом світиться душа,
Коли вона дитятко пригортає.
Та ось приходить літечко гаряче,
І мати мудрості та сили набирає,
І силу цю могутню материнську
З любов'ю у дитя переливає.
Коли життя, як ниву, перейдеш ти,
Недугами вже осінь проглядає.
А літо бабине штрихом останнім
Нежданих зморщок сітку накидає.
І настає ота гірка пора,
Що сивиною й смутком обгортає.
Так серце самоті заболить -
Зима холодна в вічі зазирає.
Так кожна з нас проходить шлях земний,
Який нам доля вічна визначає...
Чи є щасливі в світі матері?
Напевне, є. Та я таких не знаю.

ЯСЕНИ

Народилось у матері троє синів,
І вона, за прадавнім повір'ям,
Посадила на згадку для них ясени
На своєму малому подвір'ї.
Підростали, мов діти, шуміли вони
На подвір'ї старім край дороги.
І журилася мати, що вперті сини
Їй приносять все більше тривоги.
Разом з хлопцями вгору тягнулись вони,
Разом горе зустріли велике.
І пішли в час суворий змужнілі сини
Бити ордища кляті та дикі.
Ясени берегла від біди, мов дітей,
Разом з ними з війни виглядала.
В день зимовий чужинська ворожа рука
На дрова ті дерева зрубала.
Закінчилась війна, повернулись сини,
Ї не впізнали ні неньки, ні хати.
І на місці, де буйно росли ясени,
Дім новий почали будувати.
І в синів народились свої вже сини,
І вони, за прадавнім повір'ям,
Посадили на згадку для них ясени
На своїм гомінливім подвір'ї.

СОН

*Олександрі Федорівні Денюковій -
матері безмежного терпіння
і самозречення.*

- Матінко моя люба!
Таке лише в сні наснитися:
Сіла у нас на подвір'ї
Білая лебедиця.
І я ту стомлену птаху
Ніжно узяв у руки...
- Синочку мій нерозумний,
Сон отой - до розлуки.
Бо не бува без пари
Гордая лебедиця,
Тільки у злу годину
Могла вона приземлиться.
- Мамо! Мене так ніжно
Її обгортали крила...
- Ой, то велика туга,
То горе, мій сину милий...
- Мамо, у неї з шиї
Все капала кров на пір'я...
- Те видиво смерть віщує -
Таке є людське повір'я.
- Словам твоїм вірю - не вірю,
Та серцем я відчуваю:
Моя то віщунка-птиця,
Ї на мене давно чекає.

СНИТЬСЯ МАТЕРІ СИН

*Пам'яті двадцяти двох
червоних партизан.*

Сниться матері син
Молодий, повен сили,
Сниться, що повернувся
Живим він з дороги.
Сниться матері син,
Сниться матері сивій,
Тільки серце навічно
Закуте в тривогу.
Над могилою вітер
Б'є на сполох в Трикратах,
І закоханим хлопцям
До ранку не спати.
Пісню рідного сина
Знову слухає мати.
І пісням, і героям
Повік не вмирати.
Де порубаний впав він -
Пшениці піднялися,
Де кров його друзів -
Квіти там запеклися.
А в Трикратах, Трикратах
Голосисті дівчата,
Завжди буде їм двадцять,
Завжди будуть співати.

ЖІНКАМ ДОРОШІВКИ

У вас чоло, помічене роками,
Від сонця промінці біля очей.
А серце переповнене піснями,
І сміх, і сльози в схованці ночей.
Хай згине сум і пропаде біда,
Та усміх щирий на вустах заграє.
І кожна з вас красива й молода,
А старості у серці не буває.

ВДОВИНА ПІСНЯ

Вийшла пісня тихо за вікно,
Не лунала вже вона давно.
І така, як біль, сумна-сумна,
Лине від вдовиного вікна.
Побрела та пісня поміж трав,
Там, де вечір вогнище розклав...
Вже й вітри вечерять посідали,
І жінки діток своїх приспали.
І до раночки не спить вона,
Плаче-тужить пісня та сумна...

***

Давно застигли мовчки у темряві
Сполоскані дощами ніжні трави.
Лежать, не ворухнуться, не дихнуть,
Бояться краплі дощові здмухнуть
З своїх зелених і вузьких одежок.
Весна розшила безліч тих мережок.
Мов наречені, яблуньки у білім
Схилилися, неначе захмелілі.
Весна, весна... А серце, як вікно,
Відкрите всім вітрам давно.
У ньому пісня і таке чекання,
Така надія в тихому смерканні:
Навстіж відкриє двері він, ввійде
В її оселю, в молодість вдовину,
В її думки - у пісні журавлині.
Прийде, до болю розцілує губи.
І буде щастя, нескінченне буде...
Шалене серце завжди мрії будить
Та не дає спокою вечорами.
Душа вдовина падає в риданні
На мокре розігріте підвіконня
І стукає у всі шибки безсоння.

МАТЕРИНЬКА НАУКА

Виростала донька - вчила її мати,
Щоб змалечку вмiла гарно вишивати.
- Дивись, моя доню, вишивки основа -
На бiлому полотни нитки кольоровi.
Дивно так переплелись чорнi та червонi
На весiльнiм рушнику - калиновi грона.
Придивись уважно : кvити бiля хати
Просяться на полотно - красу передати.
А птахи у гаю - то людськiй душi,
Вишити їх пiсню, моя доню, мусиш.
На дiвочих сорочках пишнi кviтнуть ружi,
Ясно вишитi вогнем, на сонечко схожi.
Нареченому сорочку, як iти до шлюбу,
Вишивають зелен-листом могутнього дуба.
В бiле поле подушок яскраво та мило
Заплелися чорнобривцi вишитi умiло.
А на скатертинi, в дивному узорi,
Розкvитли троянди - не кvити, а зорi.
Пам'ятай ще, доню, пов'язанi тiсно
У життi майстринi вишивка та пiсня.
Бо як заспiваєш, все навкруг всмихнеться,
I пiсня з нитками в оберiг сплететься.

МОТРИН ФОНТАЛ

Повисихали всі прадавні криниці,
І по весні земля не парувала.
У небі, що пилюкою знялось,
Нам жайворонки більше не співали.

Вже верби поскидали лист сухий,
А наш ставок порепався від спеки.
І над селом, котре колись цвіло,
Нависло сіре марево, як пекло.

Здавалося, що навіть час завмер,
Усе затихло, мов перед бідною.
І люди радилися гуртома,
Як їм із скрути вибратись страшної.

А баба Мотря мудрою була,
Ранесенько, ще засвіт підвелася
І мовчки, щось міркуючи собі,
До висохлого ставу подалася.

Там із старої, як сама, верби
Дві галузини зрізала тоненькі.
Про щось над ними тихо шепотіла,
Затисши міцно у руках сухеньких.

Немов чаклунка, йшла вона селом
І гілочку тримала перед себе.
Вони її у вибалок звели,
Де з'єднувалися степ із небом.

А ми, малеча, бігли назирці,

Із острахом слідкуючи за нею:
Ішла вперед і поверталась знов,
Галузками водила над землею.

І раптом ті галузки ожили,
Затріпотіло листячко вербове.
А баба Мотря трішки ще пройшла
Та й на це місце повернулась знову.

І кинулась руками розгрібать,
Здавалось, мертву землю оживляла.
З-під пальців, що від крові запеклись,
Вода повільно прибувати стала.

Струмочок народився, мов дитя,
Фонтанчиком так дзвінко задзюрчав.
І на очах здивованих сельчан
Зростати і наповнюватись став.

З яким усі захопленням тоді
Це джерельце маленьке розчищали.
До справи, найціннішої в житті,
Свої ми рученята прикладали.

А баба Мотря витерла чоло,
Напилася води і наказала,
Щоб ми ретельно обнесли струмок,
Краплину кожну вічно цінували.

Зробила справу й втомлено пішла,

Ось-ось впаде на цій межі, здавалось.
У чому лиш трималася душа -
Ми силі тій великій дивувались.

У інший світ спокійно відійшла.
Усім селом її ми проводжали.
І обіднів без неї цілий світ,
Так нам її не вистачати стало.

А люди той струмочок зберегли,
Пізніше з нього вже криниця стала.
«Фонталом Мотриним» його ми нарекли
Та навкруги камінням обіклали.

З криниці наші вже онуки п'ють -
Нема води смачнішої, чим з неї.
Квітує кущ калини повесні
І солов'ї чаклюють над землею.

*Про події 1932 року подібні спогади записано:
в с. Воссіятському Єланецького р-ну,
с.Адамівка Братського р-ну,
с.Дмитрівка Березнегуватського р-ну.*

ЛЕГЕНДА ПРО МАР'ЯНКИНУ ГОРУ

У Богоявленськiм монастирi
Жила Мар'янка, молода черниця.
Її, вiд Бога данiм, талану
Сюди з'їжджались люди поклониться.

На згадку всiм бажаючим вона
Змальованi iкони дарувала,
У серцi, переповненiм добра,
Тривоги i неспокою не мала.

Та з часом вiдчувати почала,
Що бiльше до вподоби малювати
Їй трави, квіти, голубу рiку
Та малi селянськi бiлi хати.

Приходила з монашками вона
У балку за живлющою водою.
Збиралися сюди i козаки
Залiкувати рани пiсля бою.

Зустрілися у Балці Ключовій,
I козака Мар'янка полюбила.
Кохання їхнє рве всi береги,
Бо така велика в нього сила.

I вiд кохання ніжного того
Iз дня у день Мар'янка розквітала.
У замрiї на дошках iконних
Козака портрети малювала.

Але одного разу звідкілясь,
Коли над світом загорався ранок,
Чорним гайворонням, крадучись,
Налетіли раптом бусурмани.

І щоб милу врятувати, він
Посадив Мар'янку на коня,
Наказав у монастир летіти,
Сам же ворогів став зупиняць.

Побачив, як за дівчиною враз
Вже браму монастирську зачинили.
І бивсь козак, аж поки не упав
Та навік не залишили сили.

Поховала милого Мар'янка,
Низенько поклонилася могилі
І назавжди пішла з монастиря:
Сила в ній небачена з'явилась.

Мар'янка поселилась на горі,
Тут збудували люди їй хатину.
І від любові світлої в той рік
Виносила й народила сина.

Змалювала хату квіточками,
Що сонечком осяяна була.
Від щебету дитячого і співу
Гора, немов людина, ожила.

А з часом вже й онуки підросли.
З тих пір уже пройшло років багато...
Поміж людей, до самих дальніх сіл
Стали рід Мар'янкин шанувати.

Та найбільше по усій окрузі
Славилися вродою дівчата.
І усі без винятку вони
Мали хист великий малювати.

Кожна з них струнка і світлоока,
Чемна шанувальниця родини -
Тому за честь вважали юнаки
З роду цього вибрати дружину.

Ту гору розкопали вже давно,
І про Мар'янку хто тепер згадає...
Та славиться красунями наш край,
І кожна з них малює і співає.

*Записано від І.Мазурок,
с. Богоявленське (нині Жовтнєве).*

БАБУСІНА М҃ДРІСТЬ

Онуку вчила бабця:
Дивись, моя маленька,
Аж три стовпи у хаті
Твоя тримає ненька.

Що перший - лад в господі,
Щоб всім у мирі жити:
Уміє покарати,
Уміє й пожаліти.
Вона, хоч і тоненька,
Як та лоза вербова,
Зате міцне, мов креміль,
В твої мами слово.
Всі сплять, а вона вправно
Біля плити чаклує,
Ранесенько розбудить
І смачно почастиє.
Світліє все відразу,
Як посміхнеться любо.
Від рук матусі вічно
Свіженьким пахне хлібом.
Завжди у нашій хаті
Побілено та чисто,
І рушники святкові
На образах пречистих.

А другий - малі діти,
Що треба їх зростити,
На все життя велике
Їх доброти навчити.
Лише вона так може

Від болю захистити
І ласкою своєю
Від зла оборонити,
Молитву прочитає,
Навчить тебе писати,
І борщику зварити,
Й сорочку вишивати.
Як виростеш велика, -
Щоб ти усе уміла,
Була б в житті такою,
Як твоя ненька мила.

А третій - добре серце,
Що біди всі лікує:
Вона і приголубить,
Й з тобою посумує.
І ви, малі й великі,
Усі свої тривоги
З надією несете
На мамині пороги.

Четвертий стовп тримає
Твій рідний тато, доню.
Своїм плечем могутнім
Він матінку боронить.
Від горя захищає,
Сім'ю оберігає.
І мама, як пташина,
В своїм гнізді співає.
А коли добра жінка,
То й чоловік хороший,
Не віднесе до шинку
З сім'ї останні гроші,
А принесе додому

Зарібок своїм дітям,
Щоб їм біди не знати
І у достатку жити.
Щоб одежина справна
І чобітки новенькі,
А вишиту сорочку
Уже надбає ненька.

Зійдеться до господи
Увечері родина -
І настає відразу
Щаслива та година,
Коли співає мама,
Коли сміється тато, -
На теплоту і радість
Багата наша хата.

Стоять і не схитнуться
Усі стовпи чотири.
Дай, Боже, вік нам жити
У злагоді та мирі.

ЛЕГЕНДА ПРО ТЕ, ЯК МАТИ ЗОЗУЛЄЮ СТАЛА

Корять доньки матір:
- Чом ти не багата
І замість палацу
В нас старенька хата?
Де дукачі наші,
Чому ми не пані?
Чому ми у будень
Як в свято не вбрані?
І свати поважні
Двір наш обминають:
Що ми такі бідні,
Усі давно знають.

А син крутить вуса
Й собі підливає:
Чому в дворі коник
Вороний не грає?
Нам ти не надбала
Волів круторогих.
Самі лише злидні
Сидять край порогу.
Женитись я маю
На дівці багатій,
Та вона не хоче
Жити в нашій хаті.
Та й ти у нас, мамо,
Не пишного роду,
Нам соромно поруч
Іти при народі -

Як та стара бабця
До землі зігнулась,
Хустиною низько
Аж до брів запнулась.

- Діти мої милі,
Що ж мені робити?
Не в силі жадання
Ваші вдовольнити.
Загрубіли руки
Мої від роботи,
Виплакала очі
Свої від скорботи.
Все життя для вас я
Гірко працювала,
Щоб ви в цій хатині
Нестатків не знали.

Не слухають діти,
Що їм каже мати.
Вбралися, поїли
Та й пішли гуляти.
Лежить хвора мати
Самісінька в хаті:
Ні слова сказати,
Ні води подати.
- Праведний мій Боже,
Чим я завинила,
Що для своїх діток
Стала я не мила?
І вона з образи
Зозулею стала
Та в садку вишневім

У гіллі сховалась.
Вернулися діти,
Полягали спати.
Кинулись аж вранці
Матінку шукати,
Бо холодно в хаті,
Вогонь не палає,
На столі кленовім
Сніданку немає.
Шукають, гукають,
Просять, щоб вертала,
Бо в сім'ї такого
Зроду не бувало.
- Повертайся, мамо,
До своєї хати,
Будемо до смерті
Тебе шанувати.
Бо хто ж нас, невдячних,
Мамо, пожаліє?
Ми на тебе мали
Велику надію.

У садку зозуля
Тихо закувала
Й такими словами
До них промовляла:
- Я вже не вернуся,
Діти мої милі,
Важкі слова ваші
Забути не в силі.
Треба було, діти,
Мене шанувати,
Бо нема нікого
Рідніше, ніж мати.

Люди добрі, зупиніться! Он, прихилившись до стіни, стоїть чиясь старенька мати з простягнутою рукою. А он, на холоді, просить на кусень хліба друга... І в кожній зігнутій постаті проглядає біль, образа, роззубленість... Вислухайте, допоможіть, розділіть їхнє горе. Зупиніться, щоб не запізнитися з добротою і не каяться.

Це була приказка - казка буде попереду.

КАЗКА ДЛЯ СИНІВ

На березі чудової голубої річки, у просторій хаті жила добра жінка. І була вона найбагатша у цілому світі. А цим багатством були діти. Троє синів і четверо донечок росли у мирі та злагоді, допомагаючи одне одному. Найбільше мати пестила свого найменшого, Іванка. І виріс він тихим та лагідним, травинки не стопче, комахи не образить. А вже такий красень, що й не сказати...

Мати сподівалась, що буде їй захист і опора на старості літ. Виростали діти... Двох хлопців війна забрала. А доньки полетіли у краї далекі за своїми судженими, та так далеко, що й пташина долітала дуже рідко з вісткою. І лишився біля матері найменший. Жалів Іванко матір, відганяв від неї думки чорні, стелив під ноги веселки дощові, збирав для матері роси ранкові, щоб була завжди здорова.

Та сталося одного разу ось що.

Спав Іванко місячної ночі на запашному сні, спав і лиха не відчував. Тим часом летіла до свого зачарованого лісу Володарка Темряви. Дуже зла поверталася з полювання. І впав її погляд на сплячого красеня. Сподобався він Володарці Темряви, і вирішила вона заманути Іванка в свої володіння. Силою своїх злих чар перетворилася на Прекрасну Зоряну і приснилася йому.

Прокинувся Іванко - ніяк не може забути Зоряну. Сів на березі голубої річки, думу думає, ні їсти, ні спати не може. Мати помітила, що син дуже зажурений, та давай розпитувати. Признався матері, що закохався в Прекрасну Зоряну, а де її шукати, не відає. Побивається та просить у матінки допомоги. Та так просив, що не витримало добре материнське серце.

Винесла мати чарівний рушник, голубим барвінком вишитий, простелила його на березі річки. Повернулася мати на схід сонця, промовила чарівні слова - і стала на рушникові синова обраниця. Глянула мати в очі Зоряни - і похололо чутливе материнське серце. Побачила, що в очах Зоряни змія сичить, її залякує. А Іванко, радістю осяяний, назустріч руки протягує. Поплакала мати нишком, але не хотіла порушувати синове щастя. Через декілька днів умовила Зоряна Іванка поїхати провідати своїх батьків.

І повезла Зоряна Іванка у царство сусідне. Тільки перетнули кордон царства, як перетворилася Прекрасна Зоряна у Володарку Темряви. Ойкнув Іванко, та пізно. Зачаклувала його Володарка Темряви страшними чарами: зробилося йому все байдуже, став він потроху забувати голубу річку та матінку свою добру. А щоб не було коли згадувати та думати, давала йому Володарка Темряви кожного дня роботу, щоб лише нею були зайняті думки.

Швидко казка мовиться, та не швидко діло робиться. Став потроху Іванко черствіти душею та у всьому слухатись Володарки Темряви. І виріс у дикому лісі новий терем, ще прекрасніший та багатший, з підземними переходами та фонтанами, з птахами співучими та дивами небаченими... Далі почав Іванко темний ліс вирубувати, щоб дочкам-Зміївнам, прекрасним царівнам ще по терему побудувати в різних кінцях світу. А дочки, як вирости, штовхали батька в спину, веліли поспішати, бо до них уже заморські королевичі сватались.

Поспішає Іванко, зігнувся від тяжкої роботи. Падають одна за одну сосни. Не помітив, як триста років марно згинуло. Постарів, згорбився, посивів...

Та ось упало останнє дерево - і вдарило сонце Іванкові в очі, і пропали злі чари Володарки Темряви. Згадав Іванко голубу річку, згадав матінку свою лагідну. Забилося його серце знову живим вогнем. Розпрямився Іванко, кинув сокиру та й подався матері своїй поклонитися. Довго йшов, а таки дістався він до тих тополь, де колись їхня хата стояла.

Глянув, та не може впізнати. Стоїть на тому місці темна земляночка, по самі вікна в землю втиснулася. Вогко, сиро, із стелі вода капле, у темряві нічого не видно. Гукає він матінку рідну.

Обізвалася мати тихим голосом. Взяв він її на руки, виніс на сонечко, до річки голубої, під тополі високі.

Лежала мати маленька та тиха, ні слова йому не мовила, ні докору не кинула.

Припав син губами до рук матері та серцем просить, щоб ненька рідна простила за все.

Матінко люба, лебідонько біла, прийми синові слова любові, не залишай його у розпачі і каятті.

Від доброго слова, мовленого сином аж через стільки літ, очі матері засяяли, серце стрепенулося, сивину як водою змило - помолоділа мати, посміхнулася. І синові від рук її передалися нові сили. Підвелася мати, пригорнула Іванка до свого серця.

Бо любов матері всепрощаюча і вічна.

*Герої цієї казки проживали в с.Дорошівка та с.Новогригорівка
Вознесенського р-ну до 1980 року.*

*В кожному українському обійсті мають
рости ружа, шавлія, любисток, м'ята,
чорнобривці, нагідки, що милують наше
око, лікують наше тіло.*

ЯК РОЗКВІТНЕ КВІТКА, ВСМІХНЕТЬСЯ ДИТИНА

"КВІТИ". Чепеленко Ольга (12 років, ЗОШ №42, м. Миколаїв).

*Квіти України - то пісні народу
Про волю й надію, про дівочу вроду.
Квітка України - то землі кровина,
Як вона розквітне, зрадіє дитина.
А що ясна квітка - легенда красива,
Складена народом у давнину сиву.
Крізь віки далекі з роду в рід ведеться:
На щастя, на долю квітонька всміхнеться.
В своїм городочку¹ посію я квіти,
Як життя окрасу, радістю повиту.*

1. Αἰθῆραι-τῆ - ἰσθῶα ἀ³εῦ δαδὲ, ἀἶ ἡ³ρῶῦ δὰ ἡἶἶῦδῶ ἀεἰῦδῆραι εἶ³δῆε.

Ясенець. Цар-трава. Ефірник. Караючий кущ. Неопалима купина. Червона рута.

У спекотний день, на осонні, ця квітка парує ефірною олією, саме тоді її легко підпалити. Палає полум'я над нею, але квітка не згорає. Згасає вогонь - вона знову квітне.

НЕОПАЛИМА КҮПИНА

Моя Україно терпелива,
Неопалима ненько-квітко,
Усе життя тебе терзають
Невдячні збайдужілі діти.
Не відаючи, що творять,
Як тую квітку підпалили.
А ти прощаєш знову нам,
Піднятися збираєш сили.
Воскресни, ворогам на зло,
І серцем підведись з руїни,
Предивна квітко Ясенець,
Квітучий символ України.

Адоніс. Горицвіт. Золота квітка. Козацька квітка.

*Того цвіту горицвіту
ясно квітне по всім світі*

КОЗАЦЬКА КВІТКА

Перемога! Гірка перемога.
У живих не лишилось нікого.
Лиш трава пробивалась зелена
На зчорнілій землі гобеленом.
А земля, вся порепана з болю,
Колисала загиблих за волю.
Мов укопані, коні стояли,
Мертвих довго не залишали.
І прийшли молодиці й дівчата,
Щоб останню їм шану віддати.
Всіх зібрали єдиних і милих
Та й поклали в глибоку могилу.
Виріс в полі курган після бою,
Ніч накрила усе німотою.
Плакало небо над горем людським,
Падали краплі дощем золотим.
Сльози земля в своє лоно приймала,
Краплі горючої квітами стали.
Сонце сміх свій на землю зронило,
Золотий горицвіт розбудило.
І весна в голубих своїх шатах
Стала з квітів вінок заплітати.
На високих козацьких могилах
Горицвіт набирається сили.

Калина - символ дорослості дівчини.

Червона калина у весільному ритуалі означає дівочу чистоту. Крім того, червона калина - символ крові взагалі.

СМҀТОК КАЛИНОВИЙ

Чом сумуєш, калино,
Білий цвіт розгубила,
Нахилила гілля
До самої води?
Ти від часу стрімкого,
Ти від вітру лихого
Ні розради, ні жалю
Ніколи не жди.
Час суворий поспішно
Цвіт понівечить ніжний,
А красу твоїх ягід
Вкриє снігом зима.
Всю тебе поморозить,
Всю тебе замордує,
Схочеш гірко поплакати -
Ні сльозини нема.
Будуть гарні дівчата
Твої грона ламати,
Оживеш ти, калино,
На тонкім рушнику.
Будуть пісню співати,
Будеш ти розквітати
Цвітом першим і чистим
У весільнім вінку.

II

*За народними переказами, брат убив сестру, і на її могилі
виросла червона калина.*

Ішов чумак лугом,
Зустрів кущ калини,
Що в цвіту стояла,
Ніби наречена.
Із куща калини
Зрізав тонку гілку,
Собі на потіху
Він зробив сопілку.
Сопілонька грає,
Грає-виграває,
Голосом ледь чутним
Вона промовляє:
- Я тая дівчина,
Що торік пропала
Й після смерті в лузі
Калиною стала.
Піди, мій чумаче,
Скажи батьку й неньці,
Що таємний вбивця -
Братик мій рідненький.

Деревій. Тисячелистник. Його ставили в хаті, коли чекали повернення рідних. Має велику цілющу силу.

ПОВІР'Я

В степу ми рвали деревій -
Непоказні, уперті квіти,
Щоб повернувся ти живим
Обов'язково цього літа.
Ми кожен день міняли воду,
Ми бігали на край села -
На ту вузесеньку стежинку,
Що просто із війни вела.
Чотири постаті маленькі
Стояли довго в темноті.
Ми виглядали, ми чекали
Тебе з далекої путі.
Ти повернувся, рідний наш,
Розлуки - ніби й не бувало.
Мов крила, руки розгорнув,
І мама птахою упала.
Пройшло багато літ і зим,
Уже давно онуків маю.
Я ставлю в хаті деревій,
Коли з доріг когось чекаю.

Мак. Коли дівчина вдягала вінок із семи маків, то всі знали, що загинув у бою старший брат, і вона обіцяла продовжити свій рід.

*«Нема цвіту кращого від маківочки,
Нема роду милішого від матіночки».*

СЕСТРИНА ЖАЛОБА

- Обіцяв вернутись. Вже й літо минає,
А тебе, мій брате, з походу немає.
- Не чекай, сестрице, звідти не вертають,
До свого дому дороги не мають.
Поплач, моя рідна, вийди у садочок,
Із семірки маків ти сплети віночок.
На хвилину, сестро, схились у шанобі,
Згадай мене тихо у своїй жалобі.
І щоб рід наш красний повік не загинув,
Ім'ям моїм, сестро, назови ти сина.

*Мавчина, русалчина квітка. Одолінь-трава. Латаття біле.
Хто знайде Одолінь-траву, той талан собі знайде.*

*«Одолінь-трава, одолій ти злих людей...»
(з народного заговору).*

МАВЧИНІ КВІТИ

Купались в озері мавки -
В чистій воді прозорій,
На плечі їхні дівочі
Падали теплі зорі.
А мавки сміялись тихо,
Зорі скидали у воду -
З них народилися квіти
Небаченої ще вроди.
Повз озеро йшли дівчата,
Від подиву зацімліли:
На сонному з ночі плесі
Гойдалися квіти білі.
Звили собі віночки
Із диво-квітів дівчата,
Відразу вони зів'яли,
Краса їх стала згасати.
Закрили квітоньки очі,
Сховали пелюстки білі.
А озеро, мов від болю,
Личеньком посмутніло.

В глибоку давнину русалка покохала молодого красеня Василя, але не могла заманути його до себе. Тоді вона перетворила його на блакитну квітку, яку люди назвали Васильком, або Волошкою - ім'ям дівчини, яка після прокляття стала русалкою.

Волошка перлиста занесена до Світової Червоної книги.

ДВІ ДОЛІ

Вгляділа русалка
Хлопця молодого -
Серцем прикипіла,
Не могла без нього.
В очі Василеві
Сині, аж до болю,
Задивлялась ніжно
Русалонька вволю.
Як не умовляла,
Що не обіцяла -
Василю до того
Діла було мало.
Не в силі розлуку
Пережити з милим,
Всі свої збрала
Таємничі сили
Та й перетворила
Хлопця в квітку синю,
Аби милуватись
Вік його очима.

Прокляла злая родина
Молоду сиротину,
Що виросла і розквітла
В недобру годину.
Бо россою вмивалася,
Сонечком втиралась,
Бо любили її люди,
Їх - лише цурались.
І згубила вік дівочий
Людська злая воля.
Із прокляття вона стала
Волошкою в полі.

Так дві долі зустрілися,
Щоб для людей жити:
Василечко в зелен-лузі
І Волошка в житі.

*Перекотиполе. Чортополох. Татарник.
За повір'ям, внесені в дім, відганяють нечисті сили.
Людина, що цурається свого роду, котиться по світу
перекотиполем.*

ПЕРЕКОТИПОЛЄ

Котить вітер перекотиполе
По степах та по курних дорогах.
Без коріння котиться по світу,
Не приб'ється до свого порогу.
І махнуть рукою добрі люди:
- Боже мій! Таке воно вродилось,
Чи не вчили його батько й ненька,
Чи в житті з дороги зовсім збилося?
Бо коли зірвалося із місця,
То уже не приросте коріння.
Без пуття на цьому білім світі
Всюди розкида своє насіння.
Із насіння перекотиполя
Виростуть чортополоху діти.
І вони, мов та нечиста сила,
Їм на місці також не сидіти.
Котить вітер перекотиполе
Від стареньких батька і від неньки,
Від домівки, від тепла людського
І від діточок своїх маленьких.

Рай-дерево, м'ята, барвінок вирости з попелу, що зостався після трьох дівчат-сиріт. За те, що сироти не вберегли золотої ряски на коноплях, мачуха спалила їх.

Золота ряска - це пилок з цвіту конопель, з якого готують зілля для чарування.

ЗОЛОТА РЯСКА

КАЗКА

У неділю рано,
Іще не світало,
Мачуха трьом дочкам
Роботу давала:
- Ідіть, ледащиці,
У зелене поле,
Де коноплі буйно
Квітують на волі.
Вбережіть сьогодні
Ряску золотую,
Вона набирає
Силу чарівную.
Зберіть оту ряску,
Принесіть в дарунок.
Я для себе з неї
Приготую трунок.
Як молодик зійде,
Тоді почаклую,
Заберу я вашу
Красу молодую.
Твої - чорні брови,
Твої - сині очі,
Твої - русі коси,
Що з вітром шепочуть.
Навіщо краса вам

І дівоча врода?
Заміж вас не візьме
Ні один господар.
Ви усім чужії,
Кожна - сиротина.
Не вийдете заміж,
Бо немає віна.
Будете у мене
Увесь вік служити,
Аби усі примхи
Мої вдовольнити.

Пішли, посмутніли,
Назад не вертають,
Сльозами гіркими
Личенька вмивають.
А у чистім полі
Вітер завиває,
Золотую ряску
З конопель здуває.
До неба здіймає,
По світах розносить
В розпачі дівчата
Молять його, просять:
- Пожалій нас, вітре,
Дай ряску зібрати,
Бо наказ давала
Нерідная мати:
З пустими руками
Назад не вертати,
Бо тоді не буде
Чим їй чарувати.
Вітер затихає
І грізно доносить:

- Золотая ряска
Лиш біду приносить,
Від неї людина
Стає звіром диким,
Нею володіє
Лише зло велике.
І тоді не буде
Спокою нікому...
Мачухи не бійтесь,
Вертайтеся додому.
Хоч пообіцяла
Мачуха скарати,
Та молодість вашу
Не зможе відняти.

Немов навіжена,
Мачуха кричала,
Аж здригалось небо,
Як їх проклинала.
Вночі розпалила
Багаття велике.
Молодість дівочу
Згубила навіки.
Так і догорає
Їх краса дівоча,
Мачуха без тям
Танцює, регоче.
- Навіки забуду,
Як вони зростали.
Сироти, а як же
Гарно розквітали!
Попілець зібрала,
З долоні змахнула -

Щоб про юну вроду
Й від людей не чула.

Упав дрібен дощик,
Сонечко заграло,
На тім страшнім місці
Веселочка встала.
Та зійшло три зілля,
Яких ще не знали,
Щоб на світі люди
Добром їх згадали.
Що одне - барвінок,
А другеє - м'ята,
Ну а третє зілля -
Рай-деревом звати.
Для дівчат - прикраса,
Для недужих - ліки.
А оця легенда -
Усім для утіхи.

*Безсмертник. Сухоцвіт однолітній.
З покоління в покоління про цю дивну квітку передаються
легенди.*

ЛЕГЕНДА ПРО БЕЗСМЕРТНИК

поема

Стояла жінка, змучена, бліда,
Порепані до крові босі ноги,
Оббила всі пороги ханські вже,
Й нарешті допросилася до нього.

Не плакала, бо виплакала все,
А горе хлюпа через вінця.
Над материнською незмірною бідую
Набусурманилось чужинське сонце.
А хан сидів в парчових подушках,
І на підлозі безліч дивних квітів.
- Бери найкращу і шукай своїх,
Я всім велю про це оповістити.
Лише умова буде ось така:
Шукай, поки ця квітка не зів'яне.
Коли нікого з рідних не знайдеш,
То і у тебе голови не стане.

- Та я ось вже із квіткою прийшла,
Що нині у моїх степах квітує.
Вона мені сюди вказала шлях,
То я із нею й далі помандрую.

Дивився хан на зболене чоло
І посміхнувся: що ж, нехай шукає...
Чудес у світі просто не бува,
А ханським землям - ні кінця, ні краю.
Невільників у кам'яних мішках
Та на швидких галерах вже без ліку,
А їй всього лиш хочеться знайти

Піщинки в морі: сина й чоловіка.
Служебка вирвав глечика із рук,
Розбив його об камінь розпашілий,
Він знав, що їй не бачити своїх, -
Йї під ноги кинув квітку збайдужіло.
Вона пішла із квіткою в руці,
Боялась загубити мить єдину.
Відкрилось їй: не знають вороги,
Що квітка та - Безсмертник з України.

Якби можливо - віддала б життя,
Щоб рідних вирвати навек з неволі.
Де тільки їх в цім пеклі віднайти?
У неї серце краялось від болю.
Згубила лік безтямним довгим дням,
Повсюди терпеливо їх шукала.
Про материнську відданість таку
З надією легенду люди склали.
Невільники молилися на неї:
Бог праведний нехай додасть снаги
І витримки, хай не зів'яне квітка
Та милостиві будуть вороги.

Вдивлялась у невольників вона,
У кожному з них сина пізнавала...
Та раптом перед здибленим конем
Від жаху й несподіванки упала.
Над нею - рідні очі голубі!
Схопилась відчайдушно за стремено.
Від радості аж скрикнула вона:
- Синочку мій єдиний, мій Семене!
О, як сахнувся, й осадив коня,
Здивовано поглянувши на матір...
Як у дитинстві, кинувсь обіймать,

Та став додолу очі опускати...

- Нарешті, сину, я тебе знайшла,
І ти віднині вільний, мов пташина,
Ще батька треба відшукати нам,
І підемо додому, на Україну.

Набігла хмара на його чоло,
Звелися брови, наче ятагани.
Як те каміння, падали слова,
Смертельні серцю завдавали рани:
- А що мені дала та Україна,
Де згарища й твоя селянська хата?
Я тут в достатку, всі мене бояться,
Усе, що забажаю, буду мати.
Стою я твердо на оцій землі,
Живу так добре, то чого вертати?
Піду набігом у чужі краї,
Ясир багатий сам я буду брати.
А батька можеш зачекати тут.
Я бачу, часу в тебе не бракує.
Повернуться галери із морів -
Він там, з весни прикований, веслує.
Поляскуючи хвацько батогом
(О Боже, краще б тут вона умерла),
Рабів, закутих міцно в ланцюги,
Погнав з майдану на страшні галери.

Оце і все. Відтято по живому.
До днів останніх біль оцей пектиме.
З цим жити, це не вирвати із серця,
Як той безсмертник з квітами сухими.
Скажи, о Боже, як же далі жити?
Моя надіє і моя кровинко,
Хотіла голову я прихилити

Побіля тебе, хоч на старість, синку.
Що скаже батько, коли він узнає,
Що ми навіки вже осиротіли?
Волосся сиве рвала на собі,
Мов за покійником, заголосила.

У кожного по-своєму болить,
Та з материнським болем не зрівняти,
Коли тебе зрікається дитя,
І ти безсила перед ним, хоч мати.
О захисти невинних, світлий Боже,
І покарай запродавців-поганців.
Від сиром'ятних темних батогів
Кривавилися плечі й спини бранців.
Очима згаслими дивилася вона,
Як сонце сходило і знов сідало.
А на невірничім базарі котрий день
Людське велике горе вирувало.
Не стало вже ніяких більше сил,
Сиділа на землі в тупій знеможі:
З дня в день на тім страшнім Майдані Сліз
Лились, лились людські криваві сльози.

Будь проклята оця земля поганська
Й багата Кафа разом з синім морем,
Усе, що так розкішно розквітає,
Купаючись в крові і в людським горі!

З нового ранку торг новий іде,
Невірники в рядах стоять понуро.
Купує бранку гарну й молоду
Старезний і горбатий турок.
Із рук дитя безжально виривав,
Яке вона ніяк не відпускала.
Мов собача, пожбував у юрбу:

Від нього зиску дуже мало.
У пеклі тім до тьми ледь прийшла:
Так рвали душу зойки ті дитячі.
Бодай почути вам не довелось,
Як сиротина безневинна плаче.
На мить зустрілись очі матерів,
Біда одна навек їх поріднила.
Як уві сні жакливім, підвелась,
Мале хлоп'я до себе притулила.
- Сестрице, пожалій мого сина,
Візьми до себе, я тебе благаю!
У чужині цій, чую, я загину,
Нехай зростає він у ріднім краї.

Чекала, що ось-ось уже придуть
Страшні оті галери із Стамбула.
На пристані, в скорботі та жалях
Нічого вже не бачила й не чула.

Ніхто не віда, де ота межа
Між горем і між щастям пролягає,
Коли тебе збиває з ніг життя,
Але таки надії не лишає.
Ходила по галерах і шукала,
Надіялась знайти його живого.
Не в'яла квітка, а таки світила
І все вела й вела її до нього.

Впізнала серцем, бо очима - ні:
Обпечений на сонці, постарілий,
З останніх сил тримав тяжке весло,
Наглядач лютував осатаніло.
Хан наказав - і скинули кайдани,
Що ноги до самих кісток роз'їли.
Із вільною козацькою душею

Звільнили і його страждальне тіло.
Свою дружину тяжко пізнавав
Й ніяк не міг на неї надивиться:
У сиву жінку, змучену життям,
Перетворилась пишна молодиця.

- Моя дружино, доленько моя,
Тобі я не віддячу й до загину!
І гірко плакав сивий чоловік,
Упавши перед нею на коліна.
- Ось тільки сина поховала я,
Та сироту оце взяла до себе.
Зігріє старість нам з тобою він,
Нехай зросте під нашим вільним небом.

Із вірою, що все-таки дійдуть,
Додому подались, на Україну,
Де у степах безсмертники ростуть,
В своє село, з своїм маленьким сином.
Стеливсь під ноги килимом ковил,
І обіймав та гоїв їхні рани
Цілющий вітер з рідної землі.
І загорався перед ними ранок.

* * *

Окраса степу нашого, Безсмертник,
Рожева квітка із срібленим листом,
Нагадує оцю легенду давню,
Всміхаючись нам тихо й променисто.

*Записано від жителя с.Баратівка
Снігурівського р-ну І.В. Сокола.*

ТЕЧЕ ТАШЛИК - РІКА МОГО ДИТИНСТВА

"ПТАХ". Яна Солдатенко (14 років, м. Нова Одеса).

*У дитинстві всі ріки глибокі
І швидка круговерть-течія,
Береги в них круті та високі, -
Ось такою була і моя.*

*У цій річці купалися верби
І водились соми вусаті,
Небо зранку частенько бралось
Всі хмарини в ній полоскати.*

*Я зайду у глибінь звабливу,
Наступлю на малу хмарину...
Дитинства замріяне диво,
Повернись, хоч на мить єдину.*

НІЧ НА БУГО-ГАРДОВОЮ ПАЛАНКОЮ

Сходить місяць, парує куліш,
Тихо пісня лунає дівоча -
І не бачив здивований світ
Ще такої казкової ночі.
Крізь пороги, як вічність, вода
Жебонить голосами живими.
І від вогнища, місяця й зір
Видаються усі молодими.
А стрижені коні бредуть
Аж по гриви у травах високих.
Ремигають в задумі воли,
Навкруги улягається спокій.
З Протичанської скелі дозор
Все пильнує до самого ранку,
Щоб спокійно вночі спочивав
Гард притихлий - козацька паланка.
Тут від пахощів трав постає
Диво, марево, а чи омана...
Тільки сивий Гіпаніс мовчить,
Загорнувшись у ковдру туману.

КОДИМА

Кодима - ріка моя, красуне!
У твоє люстерко дивовижне,
Мов на виданні сільські дівчата,
Задивляються берізки ніжні.

В Кодимі русалки миють коси
Та туманом обгортають плечі,
І щемкою тугою, до болю,
Голоси відлунюють лелечі.

Білим цвітом плесами - лілеї,
Їх зовуть ще одолінь-травною.
Чарівна принада річки вабить,
Кожне серце забира з собою.

Кодима, мелодія мрійлива,
Що гойдає непомітно хвилю,
І луна у вербах і на луках
Заколисує, ім'я шепоче миле.

Над тобою в місячному сяйві
Світлячки спалахують тремливо,
І дощі серпневі - зорепади -
Неповторне, незабутнє диво.

А вода у річці кришталева,
Несказанно чиста і прозора.
Прикрашають береги пологі,
Мов сторожа вірна - осокори.

До схід сонця у свята купальські
В цій воді вмиваються дівчата,
Аби ніжним личиком рожевим
Своїх наречених чарувати.

Кодима - дурманний запах квітів,
Кодима - ріка мого кохання,
Де в обіймах лагідних, надійних
Я щаслива просипалась зрання.

РІЧКА КОРАБЕЛЬНА

Спить під снігом річка Корабельна,
Від морозів вимерзла до дна,
А над нею в німоті холодній
Вітром заколисана сосна.
Що їй вітер? Все січе та палить...
І стоїть в самотині одна.
Та жива її зелена пам'ять:
Що прийде на річку цю весна,
Ну а річці все вітрила сняться,
Що хмарками із небес звисають;
І вітри веселі березневі
На сосну хмаринки напинають;
Що пливе по річці корабель,
А воді великій дна немає;
І зелена подруга-сосна
Від свічок вся молодо палає.
То ж, напевне, назва ця від сну,
А у снах чого лиш не буває...
Корабельна річечка біжить,
Кораблів з надією чекає.

ЛЕГЕНДА ПРО ІНА ТА КЛЕЮ

(як Ін та Клея річками стали)

У сиву давнину в степах гарячих
Племена проживали хороброї вдачі.

Полюванням, скотарством займались,
У лісах від негоди ховались.

Весь свій вік племена кочували,
Безліч коней на випас ганяли.

І було їм усього замало -
Між собою завжди воювали.

Ворожнеча велась безупинно,
Неспокійно жилось у родинах.

Владу й силу старійшини мали,
Все на світі уміли та знали:

Як домівку свою захистити,
Як хмільну медовуху зварити,

Зберегти чистоту свого роду...
Сила й міць були їм в нагороду.

І були з двох сторін заборони,
По степах виставлялись кордони.

А в степах тільки воля та вітер,
Трави росяні, птахи і квіти...

Син старійшини Ін синьоокий
Був привітним і дуже високий,

Був відважний, веселий, красивий,
Мав до того ж незміряну силу,

На коневі, мов та блискавиця,
Міг невтомно степами носиться,

Був мисливцем він дуже завзятим,
Вмів без промаху з лука стріляти,

Заповітне в рибальстві знав слово,
Дивував всіх багатим уловом.

Донька другого племені - Клея
Так розквітла, мов ніжна лілея,

Довгокоса красуня співуча,
Трави завжди збирала на кручах,

Мала вміння людей лікувати,
Болі тіла та серця зціляти...

Не могли дві зорі не зустрітись,
А зустрівшись, не загорітись!

І було те кохання велике
Непогасним, здавалось, довіку.

Їх лиш бачили сонце та місяць,
А вони все стояли на місці,

Не могли розійтись, відірватись,
Все змінялись дозорці на вартах.

Грізний батько коханої Клеї
Наказав більш не бачитись з нею,

Тож вони зустрічались таємно,
Слідкувала сторожа даремно.

Бо ховали ковил їх та кручі
І дерева в обіймах могучих...

Ось одного помітили разу
Як на скелі стояли ті разом.

В гніві батько звів руки до неба,
Ніби щит підійняв проти себе.

Коли батько дітей проклинає -
Вороття злим словам не буває.

Сильний ГРІМ з неба в землю ударив -
Не минуло прокляття те марно.

Довгий ГУЛ відізвався бідною,
Та з-під скелі рвонувся водою.

Скеля зрушила з місця і впала,
В одну мить Іна й Клеї не стало.

Вони разом назавжди лишились,
Навіть смерть тут була безсила...

Донині про кохання те велике
Своїми назвами нагадують нам ріки:

Петля степами довгий нешвидкий
Інгул, спокійний і розмірений такий,

А поруч з ним, як зірка із зорею,
Вузьенька, лагідна притока Громокля.

Удвох вони несуть життя степам,
Живлющу воду і кохання нам.

*Записано від Каталевської Мотрини в с. Мар'ївка
Баштанського р-ну.*

РІЧЕЧКА МЕЧЕТКА

Мечеточка-річечка
Вузенька, мов стрічечка,
Стрічка голубенька,
Річенька маленька.
Тече з свого краю,
До Бугу впадає.
А Буг - сивий батько,
Її, мов дитятко,
Хвилею накрис,
Мечетку жаліє.
У неділю Вербну,
Коли квітнуть верби,
Річечка вся сяє,
Село прикрашає,
До сонця всміхнеться,
Навкруг розіллється,
Плине без упину,
Сама, як картина,
У вишневім цвіті,
Наймиліша в світі.
Мов білі перлини,
Навкруги хатини,
Осінь золотиста
Сипле в річку листя,
А зима в замрії
Мечетку завіє,
Річка спочиває
Та весни чекає.

*За розповідями членів красназничого гуртка
на Кривоозерщині: О.Кобилянського, Є.Молдован.*

МЕЛОДІЯ ЧИЧЕКЛІЇ

Річко моя, Чичеклія,
Світла квітуча мрія.

Срібну мелодію вміє
Скласти вода Чичеклії:

До - і запахне душиця,
Люба квітонька-чарівниця.

Ре - і ромашка сміється,
Про все вона знає, здається.

Мі - материнка чудова
Очі відкриє казкові.

Фа - і фіалка красує,
Соль - сон-трава зачаклує.

Ля - любисток зігнеться,
Плавню хвилею похитнеться.

Сі - конвалія ніжна кличе,
Росою умивши личко.

До - дзвіночок ясно задзвонить
Мелодію дивним тоном.

Зранку вітер парубкуватий
Стиха став вигравати

Ніжно, без особливих зусиль
На клавіатурі легеньких хвиль.

Мелодія враз народилася,
У травах густих заблудилася.

Вся річка в яскравих квітах
Бує аж всеньке літо.

Дурманить і кличе моя
Заквітчана Чичеклія.

Радо всміхнеться світанок:
- Річенько, добрий ранок!

Одна з давніх назв річки - Заквітчана.

ЛЕГЕНДА ПРО МЕРТВОБОД

*«Ой хто нам білі рученьки розв'яже,
Голівоньки похилені розважить?
Ой вже хліба молочено ціпами,
Ой нас лише толочено ногами»
(із народної пісні «Плач невірниць»).*

Гнали дівчат гоном, гнали з України.
Ті плакали гірко: «В неволі загинем.
Краще була б, мамо, на світ не родила.
Гонять, мов скотину, в чужий край, немилий -
Кого у служниці, кого у рабині...»
Свистять сиром'ятці по дівочих спинах.

Прощай, рідна земле, матінко і тато,
Страшно у неволі вік поневірятись...
Гнали чорним шляхом, гнали на наругу
По берегах світлих широкого Бугу.
Бранців зупинили ввечері постоем
На березі річки тихої, живої.

Дівчата вмивались, сили набирали,
Їх краса від того ясніш розквітала.
На рубежі краю почало світати,
Стали бусурмани дівчат умовляти,
Щоб зрадили віру, стали татарвою,
Візьмуть їх за жони у свій край з собою,

Щоб кожна зродила татарського сина,
Буде рід їх в світі міцний, незборимий.
Виростуть із діток злії яничари,
Будуть закривати всю землю, мов хмари.

«Краще ми загинем у рідному краї,
Ніж від цих поганців народити маєм,
Прокляне їх небо і земля поглине,
Та слід цих чужинців заросте полином».
Татарва несити, в походах немита,
Накинулась на дівчат зло, несамовито.

Звірі-людолови рвали біле тіло,
Ковила червоно у степах яріла.
До неба здіймався плач гіркої невільниць,
Слізьми налилися степи аж по вінця.
Через Дике поле навмання пустили,
Нехай їх приймає Україна мила.

Їм вже не вернутись до рідного дому,
Бо з неславою такою не жити нікому.
Полонянки в річку зайшли - і пропали,
Замість ясних квітів каменюки стали.
Стала жива річка «мертвою водою»,
Забрала все горе на дно із собою.

І назвали річку оту Мертвоводом,
Та й живе ця назва донині в народі.

ЛЕГЕНДА ПРО ТЄ, ЯК КОЗАК ДУБОМ ЄТАВ

Йшли кобзарі нашим краєм,
Біля річки сіли
Під могутнім зелен-дубом,
Трішки відпочили.

Їм старий сільський рибалка
Повідав про диво
Та пов'язану з цим дивом
Легенду правдиву:

- Оці степи багатючі,
Землю, богом дану,
Подарила Катерина
Живковичу пану.

Офіцер той до Росії
Перейшов служити,
Коли прийшлось із турками
«Горщики побити».

Бо ясиру було мало
Вельможному пану,
Та й повів він своїх сербів
Нашими степами.

А дружину свою лишив
У турецькім краї -
Чи в неволі, а чи кинув,
То ніхто не знає.

Не шукав собі багачку,
Щоб вести до шлюбу,
Запримітив у маєтку
Дівчиноньку любу.

Із простого, бачте, роду,
Садівника дочку,
Бо розквітла її врода,
Як квітка в садочку.

Пан говорить садівнику:
«Сватів засилаю,
Все це буде твоїй доньці
Від краю до краю».

Сказав батько, як відрізав:
«Панією будеш,
Вийдеш заміж за багача,
Заздритимуть люди.

Я лиш бідний садівничий,
Порядкую квіти.
Прийде старість немічная,
Куди нам подітись?»

А донька його кохалась
З козаком Максимом,
Сподівалася, що й доля
Буде в них єдина.

Почув Максим, що сватають
Його Марусину,
Та прилетів виручати
Кохану дівчину.

Поки батько із сватами
Дочку пропиває,
Як та птаха, Марусина,
Тихенько втікає.

Зійшлись вони на березі
Ріки Мертвоводу,
Поклялися, що довіку
Житимуть у згоді.

Пригорта козак дівчину,
До серденька тисне.
І кохання їх велике,
Мов прекрасна пісня.

Поспішають понад берег
У Кам'яноватку.
Веде Максим наречену
До своєї хати.

Та донесли злії люди,
Як їх наздогнати.
Пан кинувся з гайдуками
Втікачів шукати.

Захисти мене, козаче,
Обійми руками,
Щоб ту любов не відняли,
Що живе між нами.

Скажи мені, Максимочку,
Скажи, мій єдиний,
Як житиму я без тебе,
Якщо ти загинеш?

Бо кохання наше світле
Не живе в неволі.
Не судилося з'єднати
Наші вільні долі.

Стань річкою, стань квіткою,
Пташиною в небі.
І не будеш ти без мене,
Як і я без тебе.

Доки пташка співатиме -
Буде пам'ять жити.
А як річкою - то будеш
Ворогів топити.

А квітонька зросте з тебе
Дуже гарна й мила,
Буде сонцю всміхатися
На моїй могилі.

Б'ється козак з гайдуками,
Ось-ось їх здолає.
Пан пістоля піднімає,
В Максима стріляє.

Та поцілив його в серце
І не промахнувся.
Стоїть козак, не падає,
Лише похитнувся.

Вросли ноги його в землю -
І стали корінням,
Став міцним зеленим дубом,
А руки - пагінням.

Захищає свою милу,
Хоч вже й не людина,
І завмерли всі навколо
В подиві єдинім.

Страшно зойкнула Маруся,
Кинулась у воду,
Та й накрили її хвилі
Річки Мертвоводу.

Кажуть люди, що відтоді,
Лиш-но місяць сходить,
В день загибелі, щороку,
Русалка виходить,

Під тим дубом все голосить,
Козаченька кличе,
Подорожнього спіймає,
Кричить: «Смерть, гайдуче!»

З плином часу річка всохла,
Русалка пропала,
А дуб стоїть на березі,
Й легенда зосталась.

Все проходить, все минає,
Ніщо не вертає...
Та в народі живе пам'ять,
Бо безсмертя має.

*Записано від Михайла Родневича
в селі Микольське Братського р-ну.*

ПРИЙШОВ У ГОСТІ БРАТ ДО БРАТА

(пісня-дума)

*Людмилі Михайлівні Плужниковій,
душа якої сплетена з пісні,
а серце - із співчуття.*

Прийшов у гості брат до брата,
З тривогою став вітати:
- Здоров, брате-Мертвоводе,
Чом до мене не приходиш?
Ти ж грозою був, мій брате,
Тепер тебе не пізнати.
Чом по весні разом з нами
Не розлився ти степами?

- А я, брате, розіллюся,
Як сліз людських вщерть нап'юся.

- А де твої гарні доньки,
Світлокосі русалоньки?

- Їх бездумно люди вбили,
Коли греблі городили,
Моє русло в баговинні,
Води - курям по коліна.

- Де ж ті верби і тополі,
Що тримали вітри з поля?

- Всохли, бо солоні води
Аж під горло вже підходять.

- Батько Буг наш, якщо може,
Чом тобі не допоможе?

- В нього всю снагу забрали,
Коли степи поливали.
Вже не той наш вічний тато -
Стали сили залишати,
Не горять вогні на ньому,
Не пливуть човни знайомі,
Не здіймає вже він хвилі -
Тільки чайки гірко квилять.
Така наша сумна доля...
Ще й ґрунти пливуть із поля,
Навкруги нас - мертва зона,
І ніхто не оборонить.
Бо, хто може, той не хоче,
А хто хоче, не доскоче.
Нагорі ж - ті нас не чують,
Про свою користь міркують.

- Як живе мала сестриця?
Теж хотів би подивитися.

- А Синюха наша світла -
Просто диво як розквітла:
Лагідна та повноводна,
Бо біда її обходить.
Там Інгул оберігає,
Її, тиху, захищає.
А щоб ніхто не зашкодив,
Під землею криє води.

- Ташлику, мій рідний брате,
Тобі хочу я сказати:
Прийшла страшна вістка, брате,
Тебе будуть мордувати.
Візьмуть русло в міцні пута -
Більше вільному не бути,
Здавлять твої сильні руки
Важкі чорні каменюки.
Та чи ж розум люди мали,
Що той вирок підписали?
- Бог усім дав розум світлий,
Щоб добро жило у світі,
Й наказав не убивати -
Земну красу зберігати.
Люди ж розуму не мають,
Самі себе убивають.
Як на все це подивлюся,
Тоді сам себе боюся,
Бо від мене ж горе буде -
Наплачуться іще люди:
В нещасливу оту пору
Розіллється мертве море,
І я чорною водою
Все поглину за собою.

- Прощай, брате!

- Прощай, брате!
Будемо надію мати:
Світлий розум усе зможе
Й темні сили переможе.

ЗМІСТ

РОЗМАЇТИЙ ВІНОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	4
КУТОЧОК РІДНОЇ ЗЕМЛІ	8
СЛОВО ПРО НОВУ ЗБІРКУ «СТЕПОВОЇ ПТАХИ».....	9

ЛЮДИНА СВІТИТЬСЯ ЗОРЕЮ, АЖ ПОКИ ПАМ'ЯТЬ НЕ ЗГАСА ПРО НЕЇ

КОЗАК МАМАЙ	13
ХТО Ж ВІН, КОЗАК МАМАЙ?	14
СИЛА ЖИТТЯ	16
НА МАЙДАНІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ	19
БЕСКИД ПУГАЧА	21
ЛЕГЕНДА ПРО ВЕЛЕТЕНСЬКИЙ ДУБ	23
ГЕТЬМАНОВА БАЛКА	26
ПРОРОЧИЙ ГОЛОС КОБЗАРЯ	29
АРКАСОВІ ДЖЕРЕЛЬЦЯ	30
КАТРУСИНА ДОЛЯ	32
1. ДВА ОРЛИ	32
2. КАТРУСИНА ДОЛЯ	34
3. НІЧ НАД ІНГУЛОМ	35
СНИ НА ЧУЖИНІ	37
СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛЬКУ	38
ЛЮДИНА - ЗОРЯ	42
ЛЕГЕНДА ПРО ЛІСНИКА	43

МИ МАТІР НАЗИВАЄМО СВЯТОЮ

МИ МАТІР НАЗИВАЄМО СВЯТОЮ	51
ПОРИ РОКУ МАТЕРИНСТВА	52

ЯСЕНИ	53
СОН	54
СНИТЬСЯ МАТЕРІ СИН	55
ЖІНКАМ ДОРОШІВКИ	56
ВДОВИНА ПІСНЯ	57
МАТЕРИНСЬКА НАУКА	59
МОТРИН ФОНТАЛ	60
ЛЕГЕНДА ПРО МАР'ЯНКИНУ ГОРУ	63
БАБУСИНА МУДРІСТЬ	66
ЛЕГЕНДА ПРО ТЕ, ЯК МАТИ ЗОЗУЛЕЮ СТАЛА	69
КАЗКА ДЛЯ СИНІВ	72
ЯК РОЗКВІТНЕ КВІТКА, ВСМІХНЕТЬСЯ ДИТИНА	75
НЕОПАЛИМА КУПИНА	77
КОЗАЦЬКА КВІТКА	78
СМУТОК КАЛИНОВИЙ	79
ПОВІР'Я	81
СЕСТРИНА ЖАЛОБА	82
МАВЧИНІ КВІТИ	83
ДВІ ДОЛІ	84
ПЕРЕКОТИПОЛЕ	86
ЗОЛОТА РЯСКА (поетична казка)	87
ЛЕГЕНДА ПРО БЕЗСМЕРТНИК (поема)	90

ТЕЧЕ ТАШЛИК - РІКА МОГО ДИТИНСТВА

НІЧ НА БУГО-ГАРДОВОЮ ПАЛАНКОЮ	99
КОДИМА	100
РІЧКА КОРАБЕЛЬНА	102
ЛЕГЕНДА ПРО ІНА ТА КЛЕЮ	103
РІЧЕЧКА МЕЧЕТКА	107
МЕЛОДІЯ ЧИЧЕКЛІЇ	108
ЛЕГЕНДА ПРО МЕРТВОВОД	110
ЛЕГЕНДА ПРО ТЕ, ЯК КОЗАК ДУБОМ СТАВ	112
ПРИЙШОВ У ГОСТІ БРАТ ДО БРАТА	118

Щиро вдячна за фінансову підтримку:

- Москаленку Михайлу Миколайовичу -
голови Миколаївської обласної ради;
- Гукаленку Анатолію Григоровичу -
директору САТП-1402;
- Стучинському Анатолію Михайловичу
- директору САТП-1404.

Особиста подяка:

- відділу краєзнавчої літератури і бібліографії
бібліотеки імені О.Гмирьова
(зав. відділом Жовнер Віра Миколаївна);
- Гудим Ірині Олександрівні;
- Черновій Тетяні Іванівні.

Літературно-художнє видання

Людмила Яківна Чижова

ІЗ ГЛИБИНИ НАРОДНОЇ КРИНИЦІ
(легенди, казки та перекази рідного краю)

Комп'ютерний набір: Н.М. Бурятинської

Коректор: Т.І. Чернова

Комп'ютерна верстка: О.С.Непомнящого

ISBN 966-96187-4-6

Здано в набір 05.05.03. Підп. до друку 25.06.23.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».

Друк офсетний. Ум.друк. арк. 15,5.

Наклад 2000. Зам. № 85

Друкарня ПП Гудим І.О.: 54027, Миколаїв,
вул. Адміральська, 27. Тел. (0512) 35-23-36.